

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2013–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Nedvědová

Filmová mystifikace 50. let 20. století

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jiří Šindar

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2013–2016

BACHELOR THESIS

Denisa Nedvěďová

Film's mystification of the 1950s

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Jiří Šindar

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Denisa Nedvědová

.....

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Jiřímu Šindarovi za velikou pomoc, cenné rady, prospěšné konzultace a zapůjčení knih.

Anotace

Cílem práce je rozbor a ukázky mystifikace událostí z přelomu 40. a 50. let minulého století prostřednictvím dokumentárního i hraného filmu. Snahou je podrobným zkoumáním jednotlivých příběhů ukázat i metody práce Státní bezpečnosti společně s filmovými tvůrci v 70. letech minulého století, tedy v období tzv. normalizace, kdy byla opětovně zamlčována pravda.

Klíčová slova

Babice, cenzura, Komunistická strana Československa, major Zeman, manipulace, mystifikace, propaganda, seriál, Státní bezpečnost, soudní procesy.

Annotation

The aim of this work is to analyse and give examples of misinformation of events at the turn of the 40th and 50th of the last century, using the agency of documentaries and films. The attempt is, through detailed research of constituent stories, to show State Security methods of working together with filmmakers in the 70th of the last century – which means in the period of normalization when the truth was concealed once again.

Keywords

Babice, censorship, judicial trials, major Zeman, manipulation, Propaganda, mystification, serial, state safety, the communist party of Czechoslovakia.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 VÝVOJ PROPAGANDY	10
1.1 Nacistická propaganda.....	10
1.2 Komunistická propaganda v Československu	14
1.3 Manipulace v médiích.....	17
2 POLITICKÁ SITUACE 1945-1960	23
2.1 1945-1948	23
2.2 1948-1953	25
2.3 1953-1960	33
3 FILM JAKO NEJÚČINNĚJŠÍ METODA PROPAGANDY	38
3.1 Cenzura a propaganda ve filmu	38
4 TVŮRCI FILMOVÉ PROPAGANDY	43
4.1 Autoři rudých filmů a jejich tvorba	45
5 POLITIČTÍ ODPŮRCI.....	49
5.1 Státní bezpečnost o tzv. staré a nové migraci	49
5.2 Likvidace selského stavu	52
6 EMIGRACE POLITICKÝCH ODPŮRCŮ	60
7 FAKTA O PŘÍPADU BABICKÉ TRAGÉDIE.....	66
7.1 Babický případ.....	66
7.2 Rozbor dokumentu <i>Moc má jméno Šibenice</i>	72
7.3 <i>Třicet případů majora Zemana</i> jako vrchol mystifikace	76
8 ROZBOR HRANÉHO FILMU A POROVNÁNÍ SE SKUTEČNOSTÍ.....	81
8.1 Rodinné trampoty oficiála Tříšky	81
ZÁVĚR	87
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	88
Knižní zdroje.....	88
Internetové zdroje	90
Použité filmy.....	93

SEZNAM OBRÁZKŮ	94
SEZNAM ZKRATEK	95

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá mystifikací prostřednictvím filmu a seriálu na přelomu 40. a 50. let 20. století. Pro toto období je typická vláda komunistického totalitního režimu a přísná cenzura. Komunisté se snažili propagovat svůj režim jako ten nejlepší a využili k tomu nejen tisk, ale i film a seriály. Jejich cílem bylo ukázat se v nejlepším světle, co nejvíce ovlivnit masu a zneškodnit ty, kteří proti režimu bojovali. „Zlikvidovali“ každého, kdo nesouhlasil s jejich politikou. Cílem bakalářské práce je odhalit, jak komunisté ve filmu převraceli skutečnost. Autorka využívá filmu a seriálu 70. let 20. století zabývající se obdobím 40. a 50. let.

Teoretická část vychází ze zdrojů, které jsou přístupné veřejnosti, respektive z literatury a z internetových zdrojů zabývající se politickou situací v Československu, cenzurou ve filmu a v televizi či propagandou. Cílem teoretické části je podat souhrn vývoje politické situace od konce války až do konce 50. let, vývoje propagandy a manipulace. Autorka charakterizuje metody propagandy a cenzury ve filmu či v dokumentu, s čímž se pak nadále pracuje v praktické části. Autorka nastíní tehdejší režiséry tzv. rudých filmů a zaměří se stručně na emigraci politických odpůrců. Značná část je věnována problematice likvidace selského stavu a kolektivizace, na kterou autorka navazuje v praktické části v propagandě kolektivizace ve filmu.

V praktické části je věnována pozornost analýze vybraného filmu a seriálu a následnému rozboru. V této části je navázáno na obecné informace o emigraci politických odpůrců a autorka zachází hlouběji do této problematiky. Praktická část je zaměřena na komparaci filmu *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, kde autorka podrobným zkoumáním filmu porovnává, jak „skutečnost“ představili komunisté a jaká byla skutečnost doopravdy. Důraz je kladen na Babický případ – autorka porovnává realitu a mystifikaci pomocí dokumentu *Moc má jméno šibenice*. Komparací jednotlivých filmů vzniká zásadní otázka, na kterou se autorka bude snažit odpovědět pomocí podrobné analýzy: „*Jak se vyznačuje komunistická mystifikace a propaganda ve filmu?*“

1 VÝVOJ PROPAGANDY

„Propaganda je umění nutit lidi dělat to, co by nedělali, kdyby měli k dispozici všechny údaje o předmětu.“¹ (L. Frazer)

Pavel Verner pojem propaganda ve své publikaci definuje takto: *„Propaganda (ideji) je cílevědomé šíření ideologických podnětů, regulativní a stimulativní povahy, jehož cílem je dosažení jednání ve shodě s šířenou ideologií.“²* Francouzský filozof Jacques Ellul rozdělil propagandu na následující tři typy: 1. **bílá** – otevřená propaganda, používá se jak doma, tak v zahraničí, je objektivní, ale málokdy je skutečně „bílá“; 2. **šedá** – výběr informací, tvrzení, která se vyhýbají přímým odkazům na zdroj; 3. **černá** – snaha o oslabení nepřítele všemi možnými nástroji, obsahuje věrohodné lži.³

Historie propagandy sahá hluboko do minulosti. Je úzce spojená s prosazením silnějších nad slabšími. Dnes propagandou myslíme žádoucí představy o své osobě a ty nežádoucí potlačujeme. Když chtěl člověk získat moc nad ostatními, musel vytvořit představu o své nadřazenosti, např. v dřívějších dobách se panovníci přirovnávali k nadpozemským bohům.⁴ Jelikož je ale moje práce zaměřena na 40. a 50. léta, ráda bych psala o propagandě ve spojení s tímto obdobím.

1.1 Nacistická propaganda

Propaganda se velmi projevovala již v nacistickém Německu. Základem jejich mediální komunikace byl tisk, který kladl důraz na masovost a jednoduchost, příkladem byl antisemitský časopis *Der Stürmer* vydávaný od roku 1923. Jednalo se o tvrdou propagandu s pornografickými prvky. Zakladatelem byl Julius Streicher.⁵ Mistrem nacistické propagandy se stal Adolf Hitler. Hitler byl charismatický manipulátor, který svými emočně založenými projevy dokázal ovlivnit dav, a to přineslo NSDAP vítězství

¹ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 5. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

² Tamtéž, str. 17.

³ Tamtéž, str. 32.

⁴ Tamtéž, str. 5.

⁵ ŠIMÍČEK, P. *Působení nacistické propagandy na děti a mladé Němce*. 17-05-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pusobeni-nacisticke-propagandy-na-deti-a-mlade-nemce/>

ve volbách. Jeho projevy byly samy o sobě propagandistické, na jejich začátku se snažil šířit hrůzu a nebezpečí, jež Německu hrozí, poté chtěl získat sympatie davu tím, že zmiňoval možnosti řešení. Pravou rukou Hitlera byl říšský ministr propagandy Josef Goebbels, který vytvořil všechny slogany nacistické propagandy. Adolf Hitler se vzdal z propagandistických důvodů svého ročního platu 29 200 marek. I přesto měl nadále vysoký příjem ze své publikace *Mein Kampf*, které se prodalo 850 tisíc výtisků a poté každý rok milion. Hitler, Goebbels, Ribbentrop či Göring byli milovníky umění, což se odrazilo i v nacistické ideologii. Kromě umění byla jejich zájmem i filozofie, zejména práce Friedricha Nietzscheho a jeho myšlenky o tzv. nadčlověku. Nietzsche zastával názor, že jen ti nejlepší a nejsilnější osoby se mohou stát něčím víc než ostatní. Naopak rasovou nerovnost nehájil, ale nacisté z jeho filozofie zvolili jen to, co se jim hodilo k propagování – nadčlověk, kterého tvořila árijská rasa. Při propagování vycházel Josef Goebbels z teorie a praktických zkušeností L. E. Bernaye. Zpracoval 18 principů propagandy, které se upravené používají dodnes. Tyto principy byly publikovány v knize Leonarda W. Dooba *Public Opinion and Propaganda* a jsou to např.: „*Propaganda musí mít přístup k informacím o událostech ve společnosti a k informacím o veřejném mínění,*“ nebo „*Při plánování určité akce musí být zvažovány důsledky pro propagandu,*“ či „*Propaganda musí vzbudit zájem veřejnosti a musí být proto šířena sdělovacími prostředky, které vzbuzují pozornost.*“ „*Věrohodnost propagandy určuje, zda ji veřejnost bude považovat za pravdivou nebo lživou.*“ „*Materiály nepřátelské propagandy lze využít, pokud mohou snížit prestiž nepřítele nebo mohou nějak podpořit cíle vlastní propagandy.*“ „*Místo „bílé“ propagandy lze použít „černou“ propagandu, pokud bílá propaganda je méně věrohodná nebo vede k neočekávaným důsledkům.*“⁶

⁶ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 32-36. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

Obrázek 1: Časopis Der Stürmer.

Zdroj⁷

Nacistická propaganda se vztahovala i na děti a mládež. Děti jsou více ovlivnitelné než jejich rodiče, a proto propaganda vytvořila pozitivní vzor – dobrý, čestný a krásný árijský Němec, a negativní opak – zlý a ošklivý Žid. Antisemitskou propagací pro děti byla čítanka z roku 1938 *Der Giftpilz* (Jedovatá houba), autorem byl Ernst Hiemer. Dětem zde ukazuje nepříznivou úlohu Židů ve společnosti. Čítanka je důkazem toho, že děti byly již odmala vedeny k antisemitskému názoru.⁸

Obrázek 2: Čítanka Der Giftpilz.

Zdroj⁹

⁷ ŠIMÍČEK, P. *Působení nacistické propagandy na děti a mladé Němce*. 17-05-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pusobeni-nacisticke-propagandy-na-deti-a-mlade-nemce/>

⁸ Rizeniveskolstvi.cz *Nacistická čítanka. Der Giftpilz*. [online]. Dostupné z: http://www.rizeniveskolstvi.cz/resources/Pracovna%20text_nacisticka%20A1%20C4%8D%20C3%ADtanka.pdf

⁹ *Der Giftpilz*. Dostupné z: <http://www.professorgair.com/poisonous-mushroom-with.pdf>

Další knihou pro děti byla kniha s názvem *Der Stürmer Verlag* z roku 1936, autorem byl Elvira Bauer. Tato kniha opět klade důraz na antisemitská témata, která jsou dětem přiblížena na obrázcích. Ukazuje na kontrast mezi árijci a Židy, zákonná opatření proti Židům v Německu a jiná témata.¹⁰

Obrázek 3: Kontrast mezi „pracujícím“ árijským Němcem a „zahálčivým“ Židem.

Zdroj¹¹

Nacistická propaganda ovlivnila i Československo. Největší pozornost věnovali nacisté zpravodajství – v českém rozhlasu byli propuštěni všichni zaměstnanci, kteří nebyli árijského původu, zprávy ČTK předčítali rozhlasoví hlasatelé. Během druhé světové války byl v Protektorátu Čechy a Morava zakázán poslech zahraničního rozhlasu, hrozil za to až trest smrti. Od roku 1940 byly zakázány všechny anglické a francouzské publikace kromě Shakespeara, Shawa a Bizeta. Nesměly se hrát sovětské, polské, řecké a jugoslávské hry. Když začala válka se Sovětským svazem, bylo zakázáno veřejně provozovat cokoli se sovětskou tematikou. Od roku 1941 byl zakázán Shakespeare i Shaw, ale i díla některých německých autorů, např. dílo Don Carlos a Vilém Tell. V rozhlasu nesměla zaznít slova demokracie, právo a republika. České země měly být poněmčeny za použití násilných metod. Reinhard Heydrich se k poněmčení vyjádřil takto: „Když se za několik let zeptáte Čecha v cizině, kde žije, musí odpovědět ‚V Čechách.‘ Na otázku ‚Kdo jste?‘ musí odpovědět ‚říšský Němec.‘“¹²

¹⁰ ŠIMÍČEK, P. *Působení nacistické propagandy na děti a mladé Němce*. 17-05-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pusobeni-nacisticke-propagandy-na-deti-a-mlade-nemce/>

¹¹ Tamtéž.

¹² VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 53-54. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

1.2 Komunistická propaganda v Československu

Obrázek 4: Komunistická propaganda v ČSR.

Zdroj¹³

Nezbytnou součástí propagandy v komunistickém Československu byl obraz nepřítele. „*Obraz nepřítele je tedy představa protivníka, hrozby, která může být vědomě formována a šířena ve společnosti, a je také ovlivněna stávajícími společenskými názory a stereotypy. Podle Thomasova teorému: pokud lidé definují situaci jako reálnou, stává se reálnou ve svých důsledcích. Proto také význam obrazu nepřítele spočívá v jeho důsledcích v lidském chování, pokud jej lidé přijmou a ztotožní se s ním.*“¹⁴ Vhodným příkladem byla propagandistická kampaň proti Západnímu Německu a jeho remilitarizaci v roce 1950. Kampaň měla velmi příznivé ohlasy, jejím cílem bylo přimět obyvatelstvo mít obavy z nového útoku na Československo. Otázka obrazu nepřítele má několik teorií, první z nich je **teorie totalitarismu**, která chápe propagandu a s ní spojené vytváření obrazu nepřítele jako nástroj totalitního státu, pomocí něhož vláda ovládá masy. Slabinou teorie totalitarismu je snaha o úplné ovládnutí společnosti totalitním režimem, přičemž režim bude mít absolutní moc a kontrolu nad ostatními lidmi a bude se snažit o izolaci obyvatel, jediný vliv na veřejnost měla diktatura. Koncepce totalitarismu je jednosměrná – komunistická moc „promlouvá“ svou propagandou k veřejnosti, lidé obraz propagandy přijímají a stávají se snadno

¹³ <http://pravyblog.blog.cz/0811/hodni-a-nevinni-komuniste-aneb-jak-se-nam-pod-nimi-dobre-zilo>

¹⁴ KOUBA, M. a kol. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, str. 181. 350 s. ISBN 978-80-7395-515-1.

ovládnutelnými. Druhou možností je, že ji lidé odmítají a jsou vystaveni komunistickému teroru.¹⁵

Obrázek 5: Spojenectví Gottwalda a Stalina.

Zdroj¹⁶

Druhá teorie obrazu nepřítele vychází z **konceptů kolektivních identit**. Vztah mezi komunistickou mocí a obyvateli Československa je více interaktivní, snaží se pochopit myšlenkový svět lidí více do hloubky a zamýšlí se nad psychickými obsahy, které měly vliv na jednání a postoje lidí. Koncepte kolektivních identit jsou popsány v publikaci *My a tí druhí v modernej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektivnych identit*. Vychází z ní i němečtí autoři Silke Satjukow a Rainer Gries v jejich sborníku *Unsere Feinde: Konstruktionen des Anderen in Sozialismus*. Kolektivní identitu lze chápat jako pocit sounáležitosti dané skupiny, „sdílení pocitu ‚my‘ a oddělení od ‚těch druhých, jiných‘. ‚Ti druzí‘ jsou určováni na základě kategorizace, tj. přisuzování stejných znaků jisté skupině lidí.“¹⁷ Kolektivní identity nejsou nijak pevně dané, jsou tvořeny skrze utváření představy o dané skupině a následné rozlišování této představy. Utváří se na základě rozdílností, lidé potřebují někoho, vůči komu se vymezují. Příkladem je proces socializace, během které se člověk začleňuje do určité skupiny, zároveň se ztotožňuje s jejími ostatními členy a vymezuje se vůči cizí skupině. Kolektivní identita

¹⁵ KOUBA, M. a kol. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, str. 182-183. 350 s. ISBN 978-80-7395-515-1.

¹⁶ http://kominternet.cz/subdom/teorie/146_gottwald.html

¹⁷ KOUBA, M. a kol. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, str. 184. 350 s. ISBN 978-80-7395-515-1.

je spojena se symboly (srp a kladivo, rudé hvězdy atd.), se specifickými obřady (např. spartakiády), či s druhem oblečení (rudé pionýrské šátky, modré košile Československého svazu mládeže aj.). Zavádí si své vůdce (Stalin či Gottwald), významná místa (Mauzoleum Klementa Gottwalda v památníku na Vítkově). Součástí kolektivní identity jsou protiklady, které tvoří základ pro jednání. Aby se zdůraznil vlastní pozitivní obraz, musí obraz toho druhého znít méněcenně či hrozivě. Vhodným protikladem je „nepřítel“, lze to sledovat např. na procesu s Miladou Horákovou, propaganda popisovala její obraz jako obraz zrádce, agenta, nepředstavovala ji jako ženu či matku. Součástí utváření kolektivní identity je také stavba zdí a tvoření hranic mezi „námi“ a „nepřítelem“, touto hranicí byla v Československu tzv. železná opona. Dvojí pojetí „my“ a „oni“ bylo v komunistickém obrazu světa silné. Existovali hrdinové, což byli např. pohraničníci, kteří chránili vlast před vnějšími nepřáteli, dále existovali přátelé – např. spřátelené země Východního bloku a vnější nepřátelé. Obraz nepřítele byl vytvářen na třídním principu, jehož základem bylo učení marxismu o třídním boji. Příznivou stranu prezentovalo dělnictvo v čele s komunistickými stranami, nepříznivou stranu prezentovala buržoazie, která byla považována za úhlavního nepřítele komunistů. Obraz nepřítele představuje nezbytnou součást většiny propagand. Základem obrazu nepřítele v komunistické propagandě v Československu v 50. letech 20. století byla marxisticko-leninistická ideologie a učení o třídním boji.¹⁸

Tisky, které propagandu zveřejňovaly, byly např. Rudé právo, Lidová demokracie, Svobodné slovo, Dikobraz, na Slovensku Roháč, Pravda nebo Uj Szó. O státní propagandu se starala agentura ORBIS, využívala všech možných metod, aby představila Československo jako moderní evropskou demokratickou zemi, kde si veřejnost zvolila socialismus dobrovolně. Kontrolu cenzury v médiích měla na starost nejprve Hlavní správa tiskového dohledu, po roce 1968 převzal pravomoc Český úřad pro tisk a informace.¹⁹

¹⁸ KOUBA, M. a kol. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, str. 184-188. 350 s. ISBN 978-80-7395-515-1.

¹⁹ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, s. 60-61. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

Obrázek 6: Plakát oslavující kolektivizaci.

Zdroj²⁰

1.3 Manipulace v médiích

Podle Pavla Vernera v jeho publikaci *Propaganda a manipulace* je „manipulace ovlivňování mysli, někdy zřejmé, ale především různou mírou skryté, které vede k naplnění propagačních či propagandistických cílů.“²¹ V následující podkapitole bych se ráda zaměřila na manipulační nástroje v různých typech médií. Existují tři typy manipulace v médiích:

1. cílená manipulace, která se snaží změnit postoj čtenáře/diváka/posluchače (propagace zboží či služeb),
2. zkreslení reality pro zábavu recipienta (bulvár),
3. manipulace způsobená omyly novinářů z objektivních důvodů (např. zkreslení překladem) i subjektivních důvodů (vzdělání, výchova apod.).

Periodický tisk

Jedním z nástrojů manipulace v tisku je **směšování žánrů**. Žánry se nerozlišují ani neoznačují, naopak je směšují dohromady, aby vytvářely celkový vjem. Ti, co prošli mediální výchovou, jsou proti směšování žánrů a jejich snaze zmást či zmanipulovat obrněni. Nicméně ti, kteří přímo v této oblasti vzdělání nejsou, stále čtou bulvární tisk a jsou ještě více dezorientovaní.

²⁰ http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?foto1=BOS211be2_zemedelci3.jpg

²¹ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 17. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

Dalším nástrojem je **zkrácení pravdy na polopravdu**. Manipulátoři využívají nedostatečných znalostí příjemce a zabraňují rozpoznat problém využitím zjednodušeného popisu. Tento nástroj je založen na tom, že čtenář nemá ani zájem poznat problém komplexně. Zkrácení pravdy se vyskytuje v bulvárním zpravodajství. Manipulátoři využívají fotografie, které budí ve čtenářích důvěryhodnost. Pokud se takto chovají i kvalitní média, může se tento efekt podobat technikám, které se využívaly v totalitních režimech.

Jako jednu z dalších technik lze jmenovat **grafickou prezentaci**. Na grafice si manipulátoři nechávají záležet především na titulní straně. Při této manipulaci je důležité vybrat vhodný titulek, např.: „*VÁLKA VYHLÁŠENA nebude, přičemž poslední slovo je hodně malé a pokud možno ještě pod ohybem strany.*“²² Čtenář je pak ovlivněn natolik, že zprávu považuje za důležitou.

Často jsou lidé manipulováni **osudem předurčeným horoskopem**. Mnoho lidí čte horoskopy pouze pro zábavu a nevidí v tom nic vážného. Najdou se ale i tací, kteří horoskopům věří. Konkrétně věří v to, že osud je předem dán a když se pak dozví, co tragického či nebezpečného je ten den čeká, jsou zmatení a mají strach, že se opravdu něco stane. Novináři k manipulaci využívají **titulků**. Publicistické titulky mají většinou obraznou podobu, mají kolem pěti slov a jsou jmenné, uvádí se „kdo“. Publicistické titulky jsou oznamovací, tázací i zvolací. V bulvárních titulcích je nadprůměrný výskyt tázacích a rozkazovacích znamének. Písmo titulků je obvykle velké a barevné. Dost často dochází k tomu, že grafika bulvárních titulků je natolik pestrá, že celkové sdělení už čtenář nečte.

Poměrně rozšířené je i **doplňování textu o reklamní sdělení**, což se vyskytuje především v časopisech pro ženy, v praxi často šéfredaktorka bez vědomí autorky doplňuje článek skrytou reklamou. „*Příkladem za všechny může být časopis Svět zdraví (Burda Praha) s implantovanými sděleními o prospěšnosti produktu Wobenzym. Důvod je nasnadě. V blízkosti podobného „doplňku“ najde laskavá čtenářka s podceňovanou inteligencí otevřenou, zaplacenou reklamu. Jestliže to autorce textu ušlo, případně*

²² VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 131. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

*neměla jako externí autorka o něčem takovém povědomí, šéfredaktorka její nevědomost operativně nahradila, protože obsah časopisu musí přece působit komplexně vyrovnaně... Je to přece v její kompetenci!*²³

Rozhlas

Jedna z používaných technik manipulace v rozhlasu jsou **kulisové zvuky**. Pro autentičnost atmosféry se používá smích, potlesk, výbuch, splachování atd. Často dochází k **opakování informace**, které působí přesvědčivě. Sám Goebbels tvrdil, že stokrát opakovaná lež se stává pravdou. Aby rozhlas získal pozornost posluchačů, využívá **hlasitosti zvuku reklamy**. Když v rádiu nehraje hudba nebo se nehlásí zprávy, ale jen se přehrávají reklamy, posluchači tlumí hlasitost. Reklamy jsou nastaveny hlasitěji, aby je posluchači alespoň trochu slyšeli. Výsledek bývá často kontraproduktivní, lidé jsou totiž rušeni a rádio buď úplně vypnou, nebo přepnou na jinou stanici. Podobně tomu bývá i s televizní reklamou.²⁴

V rozhlasu se běžně pořádají **soutěže o materiální ceny**. Pokud může posluchač vyhrát dovolenou přes cestovní kancelář ČEDOK nebo vyhrát mobilní telefon značky Samsung, znamená to, že se jedná o reklamu značky. V roce 2010 se jeden z posluchačů zajímal o soutěž „Haló, tady Impulsovi“, ve které bylo možné vyhrát luxusní byt v Praze v hodnotě dvou milionů korun. Několik minut moderátor popisoval luxusnost a výjimečnost bytu. Tento posluchač, který nevyhrál, chtěl zjistit, o co přišel. Ze žádané lokality se stal okraj Prahy na Praze 5 – Zličíně a jednalo se o jednu nevybavenou místnost o rozměrech pět krát čtyři metry. Bylo zřejmé, že se realitní společnost chtěla zbavit garsonky, kterou nemohla dlouhou dobu prodat a proměnila ji v reklamu.²⁵

V roce 2011 došlo v Českém rozhlase k **náhodnému podobenství postav dramatu a reality**. Stanice Vltava spadající pod Český rozhlas uvedla rozhlasovou hru *Koule* od Davida Hrabka. Ústřední postava se jmenuje Milena a má podobné vlastnosti a rysy jako reálná bývalá atletka Helena Fibingerová. Stejně jako Fibingerová i postava Helena

²³ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 139. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

²⁴ Tamtéž, str. 143.

²⁵ Tamtéž, str. 144.

provozuje pekárnu a zasedá v Radě České televize. Fibingerová společně s lyžařkou Kateřinou Neumannovou, která poznala sama sebe v postavě Radmily, požadovaly finanční odškodnění za to, že je ve hře obviňovaly z dopingu.²⁶

Televize

V televizi se nachází mnoho manipulačních technik, a proto by měl být každý divák tzv. ve střehu, aby se nenechal ovlivnit a zmanipulovat.

Jedním z nich je **zneužívání citů**, do kterého lze zařadit „*libost – nelibost, vzrušení – uklidnění, napětí – uvolnění*“²⁷, při kterém se divák u televize potí, srdce mu bije rychleji, pláče nebo se naopak směje. Do zneužívání citů spadá tzv. strach o bližního, především apelací na mateřství. Zákon zakazuje zneužívat strachu o dítě v televizní reklamě. Tento zákon porušila televizní reklama na vakcínu Rotarix z roku 2010, kde se nemocné dítě ptalo matky: „Mami, postaráš se o mně?“. Rada pro reklamu se shodla na tom, že se jedná o citové vydírání. Dalším citovým zneužíváním je pocit vlastního bezpečí. Jelikož se v televizi, a zejména ve zpravodajství, neustále objevuje násilí, člověk se sám cítí v nebezpečí. Na druhou stranu si ale sám říká, že jemu se to stát nemůže, když se bude chovat tak, jak média radí. Když si koupí dražší věci, které reklama propaguje, např. dveře, jídlo či auto, nemůže se mu nic stát. Televizní reklama velice často **skrývá skutečné úmysly**. Příkladem je reklama, která se snaží vnutit divákům předražené zázračné pilulky na hubnutí i přesto, že sami prodejci vědí, že pilulka nemá žádné účinky. Televize Nova převzala zpestření zpravodajství, jedná se o **zprávu o zvířátkách** na konci násilných zpráv ze světa i z domova před sportovními zprávami. Cílem je uvolnit lidi, kteří jsou zprávami frustrovaní. Zpravodajství bývá negativní záměrně, a proto se do zpráv vkládají reklamy zaměřené pozitivně. Jelikož jsou diváci v depresivní náladě ze zpráv plných vražd a zločinů, vnímají pozitivně naladěnou reklamu dvojnásobně pozorněji. K uspokojení nekulturních a neseriózních potřeb diváků slouží **reality show**. Jedná se o pozorování určité skupiny lidí odtržených od reálného světa při všedních i dokonce intimních činnostech. Diváci účastníky reality show sami vyřazují prostřednictvím posíláním zpoplatněných hlasů ve formě SMS.

²⁶ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 144. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

²⁷ Tamtéž, str. 151.

Účastníci se tedy chovají tak, jak to vyžadují diváci. Nejznámější české reality show jsou např. Big Brother nebo Vyvolení. „*Masa žije sledováním skupinky a zejména mladí jsou jejím chováním inspirováni.*“²⁸

V televizi je velmi časté šíření **politických klepů**, které jsou oblíbené u méně vzdělané části obyvatelstva. Cílem je ovlivnit voliče tím, že zesměšňují své protivníky ve volbách. V roce 2009, kdy se volili čeští zástupci do Evropského parlamentu, byly billboardy plné negativní propagandy za účelem zneškodnit protivníka. Heslo, které mělo ponížit lídra ČSSD Jiřího Paroubka, znělo: „*EVROPA NEBO ČESKO, KAŠLU NA TO VŠECKO. VÁŠ JIŘÍ PAROUBEK.*“ nebo „*JEDU DO BRUSELU, TADY UŽ KONČÍM. TOPOLÁNEK.*“²⁹

Internet

Jako manipulační nástroj internetu lze jmenovat tzv. **netové kachny**. Tyto webové stránky úmyslně šíří nesmysly. Nejznámější stránkou je www.thebraintrust.co.uk, která shromažďuje lži a výmysly, např. že Ludolfovo číslo roste. Tyto netové kachny sbírá Američanka Barbara Mikkelsonová. Vede svou internetovou stránku www.snopes.com, kde uvádí všechny nalezené netové kachny. Jednou z nejšílenějších informací je nález kostry v Saudské Arábii, jejíž paže jsou velké jako stromy, či zpráva o íránské ženě, která porodila žábu. Tuto zprávu zveřejnila i ČTK s tím, že se žába vyvinula z vajíčka, které se ženě dostalo do dělohy při koupání ve špinavém jezeře.³⁰

Další manipulační technikou, se kterou se lze na internetu běžně setkat, je tzv. **hoax** /:houks:/, v překladu toto slovo znamená ‚falešná zpráva‘, ‚mystifikace‘, či ‚výmysl‘. Jde o rozesílání textu skrze e-mail se snahou dalšího rozesílání přijatého textu. Cílem je získat co nejvíce e-mailových adres pro zasílání poplašných zpráv, získávání peněz od důvěřivých lidí či získávání adres pro šířitele virů. Hoax většinou obsahuje polopravdu či úplnou lež. Jako příklad lze zmínit holčičku s rakovinou, pomoc týranému psu, kterého mají zastřelit a email „chce“ psa „zachránit“. K manipulaci došlo

²⁸ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 157. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

²⁹ Tamtéž, str. 153.

³⁰ Tamtéž, str. 144-145.

i prostřednictvím internetové encyklopedie **Wikipedie**. Americký programátor Virgil Griffith vyvinul webovou aplikaci, tzv. WikiScanner, díky které se zjistilo, že CIA pozměnila příspěvky o válce v Iráku či profil íránského prezidenta Ahmadínežáda.³¹

Na závěr je nutno dodat, že většina lidí vnímá televizi, internet či rozhlas jako zdroj zábavy. I přesto, že se skrze tato média můžeme dozvědět novinky ze světa nebo se pobavit, měli bychom být na pozoru a sledovat, co se nám reklama, pořad nebo článek opravdu snaží sdělit. Každý z nás je denně vystaven několika manipulacím a je jen na nás, do jaké míry se necháme ovlivnit.

³¹ VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011, str. 146-148. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

2 POLITICKÁ SITUACE 1945-1960

2.1 1945-1948

Život obyčejných lidí po válce byl velmi politizován a mezi lidmi panovala radost ze skončení války. Byl však velký nedostatek cukru, textilu, mouky, vajec a tuků, a proto byli lidé zásobováni na příděl. V listopadu 1945 proběhla první poválečná měnová reforma, byla zavedena jednotná měna a také proběhla mzdová reforma. Ženám a mladým lidem se navýšila mzda. V prosinci 1945 byly zavedeny přídavky na děti a vánoční příplatky. Dalším bonusem bylo prodloužení placené dovolené o 7 až 12 dnů. V letech 1945–1947 poskytovala pomoc mezinárodní organizace UNRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). UNRA vznikla v roce 1943 a jejím posláním byla humanitární a hospodářská pomoc státům, kterých se jakkoliv dotkla druhá světová válka. Konkrétně Československu pomáhala ohledně potravin a ošacení a také z hlediska obnovy československého hospodářství. UNRA poslala do Československa skoro 800 000 tun zboží. Jednalo se o maso, obilí, mouku, mléko, mýdla, konzervy, kávy a kakaa. Posílala i potraviny, které během války byly nedostupné, a lidé si tak obohatili jídelníček o rýži, špagety, skořici, čaje, čokoládu aj.³²

Hned po skončení druhé světové války se začala řešit otázka odsunu Němců z českého pohraničí. V srpnu 1945 proběhla Postupimská konference, na které se rozhodlo, že Němci budou z Československa vysídleni. Ještě před konferencí ale proběhla fáze „divokého odsunu“, kdy byli Němci nuceně a násilně vyháněni (např. protiněmecký pogrom v Ústí nad Labem). Celkem byly odsunuty téměř 3 miliony Němců. Nad organizovaným odsunem měla dohled Kontrolní rada. Prostřednictvím organizovaného odsunu odešlo necelých 2 250 000 Němců, prostřednictvím „divokého odsunu“ asi 660 000 Němců. V letech 1947–1948 proběhl dodatečný odsun, díky kterému bylo vysídleno dalších 80 000 Němců. Na konci roku 1948 zůstalo na československém území asi 185 000 Němců, ale jednalo se o antifašisty a osoby

³² MIKOLÁŠ, D. *Československo 1945-1989*. 2009. Aktualizováno: 09-06-2014. [online]. Dostupné z: <http://www.davidmikolas.cz/dejepis/prezentace/ceskoslovensko.pdf>

ze smíšených manželství. Většina z nich se ale později dobrovolně vystěhovala, zejména do Německa.³³

V březnu 1945 byla v Moskvě ustanovena členy londýnského a moskevského zahraničního odboje Národní fronta Čechů a Slováků. Jednalo se o sdružení politických stran v Československu od roku 1945 až do roku 1990. Národní fronta byla založena na principu národní jednoty, plně podporovala demokracii a byla proti fašismu v Československu. Seskupovala všechny povolené politické strany a řešila důležité problémy a spory. Od únorového převratu v roce 1948 začala s Národní frontou manipulovat Komunistická strana Československa. Od té doby až do jejího zrušení byla Národní fronta nástrojem Komunistické strany. 5. dubna 1945 byl vyhlášen Košický vládní program³⁴ (více o Národní frontě a Košickém vládním programu v kapitole 6.1). 28. října 1945 proběhlo Prozatímní Národní shromáždění, kde byly uznány tzv. Benešovy dekrety, a 28. března 1946 byly prohlášeny za zákon – ústavní zákon č. 57/1946 Sb. Dekretů bylo sto, jednalo se o právní normy, které napsal prezident Edvard Beneš v londýnském exilu. Beneš chtěl těmito dekrety vyřešit neexistenci parlamentu v době Protektorátu Čechy a Morava. Po roce 1989 byly některé z dekretů zpochybněny, především ty, které řešily poválečný odsun a konfiskaci majetku Němců a Maďarů.³⁵

26. května 1946 se v Československu uskutečnily první poválečné volby. Do čela vlády se dostali komunisté se 40 % hlasů ve volbách a předsedou vlády se stal Klement Gottwald. V den konání voleb byl v Rudém právu umístěn volební program komunistů. Rudé právo napadalo národní socialisty a lidovce. Následující den se v Rudém právu objevila tato slova: „*Komunisté vedoucí silou národa. Ještě žádná politická strana neobdržela tak velkou důvěru - V nejdemokratičtějších volbách lid potvrdil a rozšířil mandát komunistů - Radostná nálada lidu - Jen nepatrný počet hlasoval bílými lístky proti lidově-demokratickému režimu a proti Národní frontě.*“³⁶ Výsledky voleb byly

³³ MIKOLÁŠ, D. *Odsun Němců.* [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_odsun_nemcu.pdf

³⁴ RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Národní fronta Čechů a Slováků.* [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/nf.php>

³⁵ VLČEK, T. Totalita.cz. *Benešovy dekrety.* [online]. Dostupné z: http://totalita.cz/vysvetlivky/o_benese_dekr.php

³⁶ KREJČÍŘÍK, M. Totalita.cz. *Volby 1946.* [online]. Dostupné z: http://totalita.cz/volby/volby_1946.php

zveřejněny opět v Rudém právu 27. května. Zajímavé je, že v žádné statistice za vlády komunistů nejsou k nalezení přesná čísla o účasti ve volbách, vždy jsou dostupné výsledky pouze v procentech.³⁷

V roce 1947 se Československo dostalo do krize. Sovětský svaz nebyl schopen poskytnout Československu ekonomické prostředky, nedokázal pomoci s dodávkou bavlny či nafty a suroviny ze Sovětského svazu byly pro československou produkci nevhodné. Organizace UNRA přestala Československu pomáhat. Velká Británie i Francie se zabývaly svou obnovou. Ve stejném roce přišlo USA s Marshallovým plánem, který nabízel ekonomickou pomoc Evropě, tuto pomoc ale Československo odmítlo.³⁸ Československo nejprve souhlasilo, ale odmítnutí plánu bylo vynuceno Stalinem. *„Odmítnutí Marshallova plánu na nátlak Stalina byl hrubý zásah do vnitřní politiky suverénního státu, přičemž se SSSR ve smlouvě s Československem z 12. 12. 1943 vysloveně zavazoval nezasahovat do vnitřních věcí Československa. Přijetím Stalinova diktátu se Československo dostalo pod mocenskou sféru vlivu Moskvy a bylo jen otázkou času, kdy se v ČSR demontují i poslední zbytky demokratických principů a svobod a nastoupí cestu ‚diktatury proletariátu‘.“*³⁹

2.2 1948-1953

Na jaře 1948 se konaly nové volby. Nekomunistické strany si přály, aby byla moc komunistů oslabena, nesnažily se však o jejich vytlačení z Národní fronty či vlády. Nejvíce se řešila otázka zachování demokracie či boj proti policejnímu státu. 19. února 1948 přiletěl do Prahy Valerian Zorin, náměstek ministra zahraničí SSSR. Přiletěl se Stalinovým vzkazem, ve kterém naléhal, aby Gottwald neoddaloval střetnutí o moc a využil vojenské pomoci od Moskvy. Sovětská armáda byla připravena v Maďarsku na československých hranicích. Jejich pomoc Gottwald odmítnul, jelikož měl obavy z komplikací, které by vojenský zásah mohl způsobit. Stalin však stále naléhal, a tak Gottwald přijal jeho návrh jako závaznou směrnicí. 20. února podalo 12 ministrů

³⁷ Tamtéž.

³⁸ MICHÁLEK, S. Dejinyasoucasnost.cz. *Odmítnutí Marshallova plánu*. [online]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/7/odmitnuti-marshallova-planu/>

³⁹ RYBÁŘ, R. Totalita.cz. *Marshallův plán*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

nekomunistických stran demisi. Byla to strana Socialistická, Lidová a slovenská Demokratická strana. Komunisté věděli, že volby demokraticky prohrají, a druhý den po podání demise nastalo masové shromáždění na Staroměstském náměstí. Vytvořili akční výbory jako orgány nové Národní fronty. Zajistili si bezpečnostní opatření, ozbrojili komunistické dělníky a vytvořili z nich útvary Lidových milicí. Využívali nemoci a slabosti prezidenta Beneše k tomu, aby přijal demisi ministrů a jmenoval novou vládu podle Gottwaldova vzoru. 25. února 1948 Beneš demisi podepsal, učinil tak pod nátlakem. Byl si vědom, že tím vyvolá odpor a nenávisť.⁴⁰ Komunisté tedy vyhráli volby. Voliči mohli dát hlas, ale jen tzv. jednotné kandidátce Národní fronty nebo do volební urny vhodit neoznačený „bílý lístek“. Výsledky si Komunistická strana Československa ještě poupravila a tvrdila, že ve volbách získala 90 % voličů. V květnu 1948 byla přijata nová ústava pod názvem Ústava 9. května. Její prioritou bylo vybudování socialismu a také boj s „třídními nepřáteli“.⁴¹

Po převzetí moci komunisty začala tzv. očista veřejného života, kterou prováděly akční výbory Národní fronty ve školách, na úřadech, v politických stranách, které byly povoleny, a v jiných institucích. Očista se týkala většinou funkcionářů a členů nekomunistických stran. Ti byli zbavováni funkcí, přišli o současnou práci a museli vykonávat méně kvalifikovanou práci, většinou manuální. Na jejich původní místa nastoupili lidé, kteří s komunisty sympatizovali. To, že neměli s danou prací zkušenosti, nevadilo, stačily jejich politické názory. Historikové uvádí, že takto postižených tehdejší režimem bylo až 250 tisíc osob. Kromě lidí byly „likvidovány“ i nekomunistické politické strany. Československá strana socialistická, Československá strana lidová či Strana slovenské obrody se staly součástí Národní fronty. Všechny tehdejší strany spadaly pod Národní frontu, jinak jejich existence nebyla legální. Funkcionáři stran tedy museli plně podporovat komunistickou politiku. Kromě politických stran musely s komunisty spolupracovat i organizace a spolky (např. Revoluční odborové hnutí, Pionýrská organizace, Svaz československých novinářů atd.). Na konci února 1948 byly zakázány časopisy dovážené ze Západu, což

⁴⁰ MIKOLÁŠ, D. *Vítězný únor 1948*. [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_komunisticky_prevat.pdf

⁴¹ BARTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

přetrvávalo po celou dobu komunistického režimu. Hlavní správa tiskového dohledu ovládala tisk a rozhlas. Zavřely se hranice se Západem, které obíhaly zátarasy s ostnatým drátem, překážkou bylo i minové pole. Tato hranice mezi Západním a Východním blokem je označována jako železná opona.⁴²

Komunistická strana se snažila dostat pod kontrolu činnost katolické církve a odvrátit ji od papeže ve Vatikánu, což jí nevyšlo. Od roku 1950 využívali komunisté vůči katolické církvi násilí a většina vyšších církevních hodnostářů skončila buď ve vězení, nebo v internaci. Zrušily se církevní řády, Bezpečnost a Lidové milice obsadily kláštery. Řeholníci se ocitli v pracovních táborech nebo v armádě.⁴³ „*Nekatolíci tehdy asi ochotně přijímali vysvětlení, že katolíkům se ubližuje proto, že jsou to podvodníci. Anebo že jsou to úchyláci, to se taky říkalo: zavřeli faráře, protože koukal holkám pod sukně.*“⁴⁴ Po únoru 1948 desetitisíce lidí opustily Československo (více o emigraci v kapitole 6.1).

V červnu roku 1948 odstoupil Beneš ze své funkce prezidenta a do čela vlády vstoupil Klement Gottwald. Předsedou vlády byl Antonín Zápotocký. V říjnu 1948 byl přijat zákon č. 247/1948 Sb., zřizující tábory nucených prací. Ty fungovaly až do roku 1954. Do táborů byli posíláni „venkovští kulaci“ či „třídní nepřátelé“. Během šesti let existence bylo do táborů posláno 23 000 nevinných lidí bez spravedlivého soudu.⁴⁵ V září 1950 vznikly tzv. PTP – Pomocné technické prapory, kam posílali brance, kteří nebyli puštěni k výcviku se zbraní a v PTP pracovali pro armádu.⁴⁶

Koncem roku 1954 bylo zaznamenáno, že je v Československu více než 30 tisíc informátorů a spolupracovníků Státní bezpečnosti. Lidé byli zatýkáni za vyprovokovanou, ale i smyšlenou činnost spáchanou proti režimu, většinou to byli živnostníci, soukromí zemědělci či soukromí podnikatelé. Docházelo k politickým

⁴² BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ PERNES, J.; ROKOSKÝ, J. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Brno: Prius, 2005, str. 147. 392 s. ISBN 80-7285-053-9.

⁴⁵ MIKOLÁŠ, D. *Pomocné technické prapory a tábory nucených prací*. [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_tabory_nucenych_praci.pdf

⁴⁶ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

procesům, známých také jako monstrprocesy, nejčastější obvinění byla z velezrady nebo špionáže. StB si vždy našla důkazy proti dané osobě, ať už smyšlené, nebo předem připravené. Při výslechu byli obvinění psychicky i fyzicky ovlivněni. Byli bití, odpíralo se jim jídlo, pití, spánek, slibovali jim rychlé propuštění, mučili je elektrickým proudem a užívali i jiné praktiky k získání „pravdy“. Velké politické procesy začaly probíhat od roku 1949. V červnu téhož roku byl popraven např. Heliodor Píka, bývalý velitel československé vojenské mise v SSSR. Procesům se nevyhnuli ani představitelé církve. Tyto procesy měly přesně naplánovaný scénář, oběti byly vybírány podle potřeb režimu, a o tom, že jsou vinni, se rozhodovalo předem. Stanovení výše trestu mělo na starosti komunistické vedení. V letech 1948–1960 bylo v Československu popraveno 247 mužů a jedna žena – Milada Horáková. Dalších 4 500 lidí zemřelo ve vězení. Perzekuce postihla rodinné příslušníky odsouzených, museli se vystěhovat z domovů a děti nemohly studovat na středních i vysokých školách.⁴⁷ Takto se vyjádřila Krajská správa ministerstva vnitra v Pardubicích k osobě Jindřicha Hanuše: „*Jindřich Hanuš jako farář CČS(H) v Heřmanově Městci nemá kladný poměr k dnešnímu lidově demokratickému zřízení. Je náboženským fanatikem a dopustil se pobuřování proti republice a zneužití své náboženské funkce na okrskové konferenci duchovních, která se konala dne 16. ledna 1958 v Pardubicích. Dále bylo agenturní cestou zjištěno, že farář Hanuš měl na okrskové konferenci dne 16. ledna 1958 v Pardubicích církevně-politický referát, ve kterém veřejně před ostatními faráři CČS(H) z celého kraje nemístně kritizoval návrh vlády na zdanění motorových vozidel. Napadl rovněž zákon o umělém přerušování těhotenství, který označil jako nekřesťanský a nelidský.*“⁴⁸ Mnoho občanů prosilo o milost Milady Horákové samotného prezidenta, o čemž svědčí tento dopis dělníka z Vítkovických železáren: „*Pane presidente! Žádám Vás jménem své 10členné rodiny a jménem svým, abyste udělil milost dr. Horákové a rozsudek smrti nepodepsal. Jsem prostý dělník a nemohu souhlasit s tímto rozsudkem lidového soudu v Praze, tak jako s tímto rozsudkem nesouhlasí tisíce občanů Ostravska. České soudy nemohou odsuzovat*

⁴⁷ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

⁴⁸ JINDRA, M. *Strážci lidskosti*. Praha: Náboženská obec CČSH, 2007, str. 90. 164 s. ISBN 80-7000-089-9.

ženy a matky na smrt. Věřím proto pevně a věřím Vám, pane presidente, že tento rozsudek lidového soudu bude pozměněn. V úctě Frant. (nečitelný podpis).“⁴⁹

Cílem politických procesů bylo šokovat veřejnost a dokázat, že společnost je plná nepřátel lidově demokratické republiky, což měly na starosti tehdejší deníky. Komunisté využívali tisk ke hledání nepřátel státu a k jejich odsuzování. Tisk popisoval činnost „zločinců“ tak barvitě a s takovou fantazií, že po vykonání trestu propukly bouřlivé ohlasy veřejnosti, což komunisté očekávali. „*Lživá propaganda lámala charaktery občanů, kteří propadli davové psychóze.*“⁵⁰ Např. Rudé právo píše o Miladě Horákové: „*Obžalovaná Milada Horáková přiznala, že doufali ve válku, že od války očekávali uskutečnění svých cílů, že válku si přáli. Představte si. Slyšeli jsme ženu, která se přiznala, že si přála válku, která docela cynicky řekla, že ve válce by se všichni obžalovaní postavili na stranu nepřátel republiky proti českému lidu. Která, jak to přiznala, počítala i s tím, že ve válce může být bombardována Praha a vražděny ženy a děti. Je nějaký rozdíl mezi touto Horákovou a pověstnou Elsou Kochovou v Buchenwaldu? Lidský cit nemá ani jedna, ani druhá. Nezáleží jim na životech žen a dětí, jejich přáním bylo krveprolití, vraždění, válka.*“⁵¹

Vyzdvihována byla „dělnická třída“. Dělníci nastupovali na místa, ze kterých odcházeli původní pracovníci během čistek. Jak jsem se již zmínila, vzdělání ani zkušenosti nebyly důležité. Důležité byly politické názory. Dělníci, a zvláště pak ti, kteří pracovali v těžkém průmyslu, měli finanční i sociální výhody, a proto velká část dělníků komunistický režim podporovala či se k němu stavěla neutrálně. Díky tomu se přidalo do Komunistické strany Československa velké množství lidí. Na podzim 1949 měla 2,6 milionů členů. Po únoru 1948 došlo ke znárodňování, kdy měly být do státní správy převzaty podniky, které měly více než 50 zaměstnanců. Byly ale likvidovány i menší či živnostenské podniky. „*Průmyslové podniky byly sdružovány podle sovětského vzoru do velkých organizačních celků, což v praxi vedlo k odstranění*

⁴⁹ FORMÁNKOVÁ, P.; KOURA, P. *Žádáme trest smrti!* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, str. 516. 607 s. ISBN 978-80-87211-03-8.

⁵⁰ DOVENEROVÁ, S. Bakalářská práce. *Politické procesy vedené komunistickým režimem proti ženám na příkladu Milady Horákové, Fráni Zemínové a Antonie Kleinerové a jejich medializace v dobovém českém denním tisku.* Praha: Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, 2009, str. 27. 62 s.

⁵¹ Tamtéž, str. 36 (Rudé právo 2. 6. 1950, str. 5).

*konkurence a pracovní iniciativy a stalo se spolu s preferencí těžkého a zbrojního průmyslu a s budováním nepřiměřeně velké armády jednou z příčin vleklé ekonomické krize režimu.*⁵² Dalším z důvodů ekonomické krize byla zemědělská politika. Před i těsně po únoru 1948 komunisté tvrdili, že nebudou zavádět velká družstva, jako mají v Sovětském svazu, ale začátkem roku 1949 byl zaveden zákon o zakládání jednotných zemědělských družstev (JZD). Lidé do nich měli vstupovat dobrovolně, ve skutečnosti to bylo tak, že ke vstupu byli nuceni (více o soukromých zemědělciích a likvidaci selského stavu v kapitole 5.2). Sovětský svaz a jeho ekonomika se staly vzorem pro Československo při přestavbě hospodářství. Vývoj Československa měl probíhat v tzv. pětiletkách. První pětiletka probíhala v letech 1949–1953 a změnila československou ekonomiku. Kladla důraz na těžký průmysl. *„Budování obrovské armády kladlo vysoké nároky na ekonomiku a odčerpávalo značné množství průmyslové kapacity, v zemědělství se projevily důsledky násilné kolektivizace, chyběli odborní pracovníci vyhození během čistek atd. Mnoho lidí muselo být také převedeno do těžkého průmyslu a pak přirozeně chyběli v zemědělství, službách i státní správě. Přijaté koncepce strojírenské velmoci, kterou mělo Československo v rámci sovětského bloku zastávat, začala narážet na problémy, ukázalo se, že možnosti hospodářství byly značně přeceněny, a ekonomika se dostávala do krize. Komunisté na tento vývoj reagovali další centralizací a zvýšením plánů, což samozřejmě krizi prohlubovalo.*⁵³ V lednu 1949 vznikla v Moskvě Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP). Cílem bylo spojit síly členů RVHP (Československo, Sovětský svaz, Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Albánie, Německá demokratická republika) proti ekonomické síle na Západu.⁵⁴

Jak jsem se již zmiňovala, na počátku 50. let došlo k ekonomické, sociální a politické krizi komunistického režimu. Bylo nezbytností najít toho, kdo je za krizi zodpovědný. Komunisté se samozřejmě zaměřili nejdříve na protivníky komunismu, poté přišli na řadu i osobní přátelé.⁵⁵ Na přelomu let 1950 a 1951 začaly probíhat

⁵² BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ TOMEK, P. Totalita.cz. *Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)*. [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>

⁵⁵ KALOUS, J. *Komunisté před soudem. K některým aspektům politických procesů v Československu na počátku 50. let*. In *Paměť a dějiny* 4/2012, s. 3–8. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1204/003-008.pdf>

politické procesy s komunisty. Cílem bylo odhalit spiknutí proti Komunistické straně Československa. Celá tato akce probíhala velmi antisemitsky, jelikož vznikla kampaň proti sionismu.⁵⁶ Do čela spiklenců byl postaven Rudolf Slánský. Slánský patřil mezi zakládající členy Komunistické strany. Do roku 1924 byl vedoucím zahraniční rubriky v Rudém právu. V letech 1928 a 1929 fungoval jako hlavní představitel Gottwaldovy skupiny a na V. sjezdu KSČ byl zvolen do ústředního výboru. Stal se nejdůležitějším členem Komunistické strany v pouhých 28 letech. Když byl v letech 1934–1935 Gottwald v nuceném exilu v Moskvě, stali se Rudolf Slánský spolu s Janem Švermou vůdci Komunistické strany. Šverma formuloval komunistický program a Slánský se staral o organizační stránku strany. Jejich politika byla v letech 1935–1936 velmi kritizována Kominternou. Na VII. sjezdu KSČ v roce 1936 byl opět zvolen do vrcholné stranické funkce, kde působil do roku 1938. V rozmezí let 1938–1945 pracoval v moskevském exilu ve vedení KSČ. V roce 1944 vycestoval se Švermou na Slovensko, tam působil v hlavním štábu partyzánského hnutí. Když se vrátil zpět do Československa, stal se generálním tajemníkem KSČ a poslancem Národního shromáždění. 6. září 1951 proběhlo zasedání ÚV KSČ a Slánský byl obviněn z budování paralelního mocenského centra ve straně. Z funkce generálního tajemníka byl sesazen, ale nadále zastával funkci náměstka předsedy vlády. 23. listopadu 1951 byl zatčen. Příprava jeho procesu trvala další rok, Slánský mezitím prošel několika výslechy a ve vězení se pokusil o sebevraždu. Proces s protistátním a spikleneckým centrem začal 20. listopadu 1952 a již za týden byl vynesena rozsudek. Spolu s dalšími jedenácti osobami byl Rudolf Slánský odsouzen k trestu smrti. 3. prosince 1952 byl popraven.⁵⁷ A jak se k jeho případu stavěla média? Rudé právo se s procesem Slánského zabývalo poměrně málo. Začátek následující výslechu ukazuje, proč se ze Slánského stal třídní nepřítel: **Prokurátor:** „*Obviněný Slánský, jak se stalo, že jste se vy, který byl po 30 let členem KSČ, dostal nakonec do služeb imperialistů a stal se organizátorem a hlavou spiknutí proti lidové demokratické republice Československé?*“ **Obviněný:** „*Přišel jsem do dělnického hnutí jako člověk buržoazního původu. Můj otec byl zámožným vesnickým*

⁵⁶ Pozn.: Sionismus bylo židovské nacionální hnutí podporující židovský stát. Proti sionismu bojoval Stalin, který se jako antisemita narodil. Sionismus pro něj představoval stát Izrael, který odmítl jeho nabídku připojit se k sovětským zájmům. SEDLÁČKOVÁ, L. *Politický proces s Rudolfem Slánským*. 2005. [online]. Dostupné z: <http://www.crg.cz/sekce/historie/referaty/20-stoleti/slansky/index.htm>

⁵⁷ Ustrcr.cz. *Medailony vedoucích funkcionářů KSČ. Rudolf Slánský*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-slansky>

obchodníkem. Prostředí, v němž jsem vyrůstal, ovlivnilo mé osobní vlastnosti a můj charakter. (...) Přišel jsem tam s různými maloměšťáckými názory, kterých jsem se nezbavil. To vedlo k tomu, že jsem se nestal skutečným komunistou a že jsem jako komunista nejednal, že jsem nesplnil čestné povinnosti, které vyplývaly z mého členství v komunistické straně“.⁵⁸ Úryvek napovídá, že proviněním Slánského je jeho třídní původ, protože i ten je uváděn jako jediná explicitní příčina.

„Svým nezkroutným kariérismem, intrikami a diktátorským vystupováním si začal podmaňovat přátele, kterých jsem si vážil, jako Reicina Poláka a Frejku, a stal se jejich uznávanou autoritou.“⁵⁹ Zde je patrné, že je Slánskému připisováno určité charisma, které je ale založené na špatných vlastnostech a vhodné pouze pro „sebranku“ jemu podobných. Rudé právo zveřejňovalo i jeho psychologické charakteristiky: „Slánský rafinovaně, záłudně a důsledně prováděl izolaci a klamání předsedy strany Klementa Gottwalda.“⁶⁰ Tento úryvek jasně ukazuje, že si Slánský svého nepřátelského jednání byl plně vědom, to se ale neshoduje s dalšími psychologickými charakteristikami, které mu Rudé právo přisuzovalo. V článku *Jidáš* (Rudé právo, 22. 11. 1952, str. 5) se o Slánském píše jako o šílenci. Slánský byl jednou popsán jako šílenec a pak jako záłudný, čímž tedy docházelo v Rudém právu k neshodám. Rudé právo mu připisovalo i kladné vlastnosti, ale ty byly spojeny s jeho zápornými vlastnostmi či úmysly, o čem svědčí tento úryvek: „(...) jde o nejinteligentnějšího žida, jakého znám, o člověka neobyčejně nadaného a trpělivého. Dovede čekat, a proto se hodí k realizaci našich dlouhodobých plánů. A naše plány nejsou pro dnešek ani pro zítřek.“⁶¹ Další zjišťovanou příčinou Slánského provinění byl jeho židovský původ nebo také sionismus. Jeho židovský původ byl nejpoužívanější z jeho sledovaných rysů. Slánského původ nebyl ale nikdy považován za příčinu jeho zrady. Šlo spíše o spojitost mezi židovstvím a jeho buržoazním nacionalismem, nicméně jeho židovský původ sloužil jako přítěžující okolnost. Ze shrnutí hypotéz Rudého práva vyplývá, že příčinou obvinění Rudolfa Slánského byl jeho třídní původ spojený s jeho negativními

⁵⁸ KLUSÁKOVÁ, M. Bakalářská práce. *Mediální konstrukce obrazu obviněného Rudolfa Slánského při politických procesech v 50. letech*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2008, str. 95. 134 s. (Rudé právo, 21. 11. 1952, str. 1).

⁵⁹ Tamtéž, str. 96 (Rudé právo, 22. 11. 1952, str. 2).

⁶⁰ Tamtéž (Rudé právo, 24. 11. 1952, str. 7).

⁶¹ Tamtéž, str. 97 (Rudé právo, 20. 11. 1952, str. 3).

vlastnostmi a psychickými deviacemi, které se ale vyvinuly jako následek buržoazního původu.⁶²

K těmto procesům nedocházelo jen v Československu. V roce 1949 byl v Albánii popraven generální tajemník Komunistické strany Koči Džodže za údajnou přípravu odtržení Albánie od spojení se Sovětským svazem. Téhož roku v Maďarsku byl za údajnou protistátní činnost popraven ministr vnitra a zahraničí László Rajk. „*Systém, pro který tak ochotně a bez skrupulí řadu let pracovali, je již nepotřeboval a zbavil se jich. Někteří ze souzených komunistů si to uvědomili. Slánský před popravou řekl: ‚Mám to, co jsem si zasloužil.‘ Jiní odcházeli z tohoto světa zoufalí z toho, co jim to ta jejich strana provedla.*“⁶³

2.3 1953-1960

Od počátku 50. let začala být politika KSČ v rozporu se zájmy nejen postižených perzekucí, ale také dělníků a některých členů Komunistické strany. Ekonomická situace se zhoršovala a velká část výroby byla zaměřena na těžký průmysl kvůli nadměrnému zbrojení. Na druhou stranu se navýšil plat, především dělníkům, paradoxem ale bylo, že peníze nebylo do čeho investovat kvůli nedostatku určitého druhu zboží. Velké množství základních potřeb bylo možné zakoupit pouze na lístky, které byly státem přidělovány. Ceny se navýšily a občané vyjadřovali nesouhlas skrze demonstrace a stávky. Proti protestujícím byli nasazeni příslušníci Bezpečnosti a Lidových milic.⁶⁴ Přídělový systém byl zaveden 1. ledna 1950 a dělil se podle věku a zaměstnání. Děti do 6 let dostávaly měsíčně 1 400 gramů cukru, 650 gramů másla, 10 vajec a 100 gramů cukrovinek. Školáci dostávali na měsíc 1 400 gramů cukru, 1 300 gramů masa, 360 gramů másla, 14,5 litru mléka a 8 vajec. Mládež do 20 let měla nárok na 1 400 gramů cukru, 1 800 gramů masa, 480 gramů slaniny, 160 gramů másla, 8,7 litru mléka a 6 vajec na měsíc. Dospělí, kteří neměli zaměstnání, měli nárok na 1 100 gramů

⁶² KLUSÁKOVÁ, M. Bakalářská práce. *Mediální konstrukce obrazu obviněného Rudolfa Slánského při politických procesech v 50. letech*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2008, str. 97-98. 134 s.

⁶³ Ustrcr.cz. *Medailony vedoucích funkcionářů KSČ. Rudolf Slánský*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-slansky>

⁶⁴ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

cukru, 1 400 gramů masa, 200 gramů slaniny, 520 gramů umělých tuků a 2,9 litru mléka. Zaměstnaní dospělí dostávali 1 400 gramů cukru, 1 400 gramů masa, 280 gramů slaniny, 560 gramů umělých tuků, 2,9 litru mléka a 4 vejce na měsíc. Zvláštní přiděly měli funkcionáři KSČ, důstojníci Bezpečnosti a armáda, ale také zaměstnanci těžkého průmyslu. Přídělové lístky byly dost často padělány.⁶⁵

Z politických důvodů vyvrcholilo pronásledování „zbytků reakce“. Snahou urychlit kolektivizaci začali komunisté používat nepřiměřené metody, jejichž cílem bylo přivést soukromé zemědělce, menší podnikatele, ale i živnostníky do JZD. Nadále probíhaly politické procesy a hledali se „zrádci“, kteří se přidali do Komunistické strany ne proto, že s ní sympatizovali, ale aby ji poškodili. V roce 1953 zemřel Stalin i Gottwald. Prezidentem se stal Antonín Zápotocký a do čela Komunistické strany Československa se dostal Antonín Novotný. Ekonomickou krizi měla vyřešit utajená měnová reforma, která se uskutečnila ve dnech 31. května až 1. června 1953. Peníze se mohly vyměnit v poměru 5:1, nejvýše však 300 korun, všechny ostatní v poměru 50:1 a vyšším. Přídělový systém byl zrušen, zavedl se volný trh a ceny se částečně srovnaly. Na nespokojenosti veřejnosti se ale nic nezměnilo. Reforma zasáhla nejvíce ty, kteří měli své peníze uloženy v bance, kde se peníze vyměňovaly na principu čím vyšší úspory, tím méně příznivý kurz. Komunistická strana tak získala úspory občanů, které měli uloženy doma i v bance. Díky této reformě byl zaplacen obrovský státní dluh a zlepšila se hospodářská situace. Negativní postoj občanů se projevil v probíhajících nepokojích. 129 závodů zastavilo svou práci. Největší nepokoje proběhly v Plzni, ty byly zastaveny Bezpečností, Lidovými milicemi a Pohraniční stráží. Účastníci nepokojů byli potrestáni – jen v Plzni stanulo před soudem více než 300 lidí. Někteří byli odsouzeni k trestu odnětí svobody, další přišli o zaměstnání nebo museli opustit své domovy.⁶⁶

Prezident Zápotocký ale přiznal, že zakládání JZD byla velká chyba a každý má možnost dobrovolně z družstev vystoupit. Občané využili situace a začali z JZD

⁶⁵ RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Přídělový systém*. [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/syst_pridel.php

⁶⁶ BARTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

odcházet, což způsobilo rozpad některých družstev. Uvolňování na základně rozhodnutí Zápotockého bylo Antonínem Novotným brzy zastaveno. V okolních státech docházelo alespoň k pokusům o uvolnění komunistického režimu, ale Československo bylo stále konzervativní. Naopak politické procesy nadále pokračovaly, odsouzen byl např. pozdější prezident Gustav Husák. V těchto státech, včetně Sovětského svazu, byl Stalin kritizován, Československo však Stalina nadále uctívalo, o čemž svědčí postavení obrovského Stalinova pomníku na Letné v Praze v roce 1955, jež byl zbořen až v roce 1962. Po smrti Stalina se začalo uvolňovat napětí se západními státy, a tak bylo možné snížit počet vojáků i výdaje kolem armády. Československo mohlo peníze investovat do služeb či průmyslu a dotovat kolektivizované zemědělství. Ekonomická situace a životní úroveň se začala zlepšovat a nálada mezi lidmi se uklidňovala.⁶⁷

V roce 1956 proběhl XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS). Hlavní pozornost upoutal tajný projev Nikity S. Chruščova, ve kterém se vyjadřoval ke zločinům Stalina. Československé komunistické vedení se shodlo na ústupcích, kritiku Stalina omezilo, ale nechtěli podstoupit žádné změny. Své zločiny a provinění v 50. letech svedli na ministra obrany a Gottwaldova zetě Alexeje Čepičku. Ten byl svých funkcí zbaven a z politiky odešel. Komunisté se na červnové II. celostátní konferenci shodli na správnosti „generální linie výstavby socialismu“ a uznali, že v předešlých letech došlo k „drobným nedostatkům, které budou napraveny“, což vyvolalo negativní ohlasy některých komunistů, kteří prosazovali určité demokratické ústupky. Kritika zazněla i od veřejnosti, nejvíce však od spisovatelů. Ti v dubnu 1956 svolali II. sjezd Svazu československých spisovatelů, kde požadovali demokratizaci společnosti a zrušení cenzury. V Maďarsku proběhlo protikomunistické povstání, které bylo velmi brutálně potíráno sovětskými vojsky. Řada členů Komunistické strany přezkoumala své požadavky a nakonec souhlasila s dosavadní politikou, díky tomu mohlo ÚV KSČ na konci roku 1956 vyhlásit boj těm, kteří se snažili o liberalizaci. Komunisté shrnuli události roku 1956 a došli k závěru, že skutečnou podporou komunistického režimu je dělnická třída, a proto musí vyhovět jejich požadavkům a posílit jejich pozice. Počátkem roku 1958 proběhly „prověrky třídní a politické

⁶⁷ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

spolehlivosti“ ve státních a hospodářských orgánech. Jejich cílem bylo odhalit politické odpůrce a následně je potrestat. Nejdříve došlo k prověrkám mezi zaměstnanci ministerstev a ústředních orgánů, poté v krajích a okresech, podnicích a na vysokých školách. Celkem bylo prověřeno v celém Československu asi 50 tisíc lidí a z nich až 10 tisíc bylo označeno za „politicky nespolehlivé“ a byli přeřazeni na nižší funkce nebo poslání do důchodu.⁶⁸

V červnu 1958 proběhl XI. sjezd KSČ, kde byli jako hlavní zdroj nebezpečí označeni především spisovatelé, kteří měli být „zpacifikováni“. Na konci 50. let se začala společenská situace zlepšovat a zemědělství bylo zkolektivizováno. Období politických procesů končilo, nepřátelé režimu byli ve vězení nebo utekli za hranice. Veřejnost ale získávala informace o nespravedlnosti politických procesů. Kvůli tomu byla dokonce zavedena komise pro přezkoumání některých procesů, ta ale většinou „vínou zločinců“ potvrdila. Vedoucí komunističtí politici odmítli řešit rehabilitaci odsouzených, protože by museli uznat porušení zákonů při politických procesech. Rozhodli se proto pro amnestii a velký počet vězňů bylo propuštěno. Nejvíce jich bylo propuštěno 9. května 1960 a zbytek při následujících amnestiích mezi lety 1962–1965. Ve vězení zůstalo jen pár osob, které byly odsouzeny v letech 1949–1954 za politickou trestnou činnost.⁶⁹

V roce 1960 Národní shromáždění zavedlo novou ústavu a z Československa se stal socialistický stát. Změnila jeho název na Československou socialistickou republiku a současně se změnil i státní znak. Ve stejném roce byl schválen III. zákon o pětiletém plánu, který měl přivést republiku k rozvoji. Stal se ale opak a plány vedly spíše k ekonomickým problémům. Československo velmi zaostávalo za vyspělými státy, především co se týkalo moderních technologií. Komunisté chtěli provést zásadní reformu ekonomiky, při hledání nových možností v hospodářství došli postupně ke změně politické praxe KSČ. Ekonomika se začala liberalizovat a s tím došlo

⁶⁸ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

⁶⁹ Tamtéž.

k uvolňování v dalších oblastech veřejného života, např. zmírnění cenzury. Tyto změny započaly proces, který vedl až k pražskému jaru v roce 1968.⁷⁰

⁷⁰ BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

3 FILM JAKO NEJÚČINNĚJŠÍ METODA PROPAGANDY

Již před únorem 1948 se komunisté chopili moci nad hromadnými sdělovacími prostředky. V roce 1947 vycházelo 37 deníků, v roce 1953 se jejich počet snížil na 11. Kontrolu nad sdělovacími prostředky drželo Ministerstvo informací, následně po jeho zániku od 1. ledna 1953 Ministerstvo kultury v čele s Václavem Kopeckým. I přesto, že Komunistická strana vlastnila všechny informační prostředky, měla strach, že se na veřejnost dostanou nežádané informace. Proto se zavedla cenzura, aby nedošlo k pošpinění budoucnosti komunistického režimu. 11. února 1953 byla navržena organizace pod názvem *Hlavní správy tisku a publikací* a 22. února byla organizace zavedena, jen se změnil její název na *Hlavní správy tiskového dohledu* (dále jako HSTD). Jejím vedoucím se stal JUDr. František Kohout a prvním zástupcem Eduard Kovářik. Úkolem HSTD bylo zajišťovat „*údaje o skutečnosti, jež obsahují státní, hospodářské a služební tajemství, nebo skutečnosti, jež nesmí být v obecném zájmu zveřejňovány, zvyšovat ochranu státního tajemství a odpovědnost za jeho zachování a tím přispívat k obranyschopnosti a bezpečnosti naší republiky a její socialistické výstavby.*“⁷¹

3.1 Cenzura a propaganda ve filmu

Podle návrhu statutu HSTD v dubnu 1953 začala spadat problematika československého státního filmu do pravomocí oddělení I/2 „umění a osvěty“ vedle divadel, muzeí, výstav, hudby, plakátů, letáků, časopisů apod. Všechna filmová studia se dostala pod dohled. Jedním z prvních cenzurních zásahů byl zákrok pardubického plnomocníka proti popisu sovětského filmu *Žatva* na plakátu. Popis zněl následovně: „*zdrucující drama těžce zraněného vojáka, který se po čase vrátí domů, kde již hospodaří jiný s jeho ženou.*“⁷² Dalším zásahem, který lze zmínit, byl zásah na kino Květen v Broumově. Kontrolorovi se nelíbilo, že lidé mohou shlédnout „*19. února 1954: Rozloučení s Klementem Gottwaldem, barevný film o pohřbu s. Kl. Gottwalda, jednotné*

⁷¹ BĀRTA, M. a kol. *Securitas Imperii 10. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, str. 7-8. ISBN 80-86621-01-4.

⁷² BĀRTA, M. a kol. *Securitas Imperii 10. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, str. 23. ISBN 80-86621-01-4.

vstupné 1,20 Kčs, 20. až 22. února 1954: Kolotoč humoru – kaleidoskop filmových postav Vlasty Buriana.⁷³ Podobných zásahů samozřejmě začalo přibývat. Za rok 1954 provedli plnomocníci oddělení I/2 celkem 1 956 zásahů, z toho 1 057 bylo tajných a 899 v obecném zájmu. Následující rok to bylo 1 777 zásahů, z toho 1 232 utajených a 545 v obecném zájmu. Za rok 1955 bylo zcenzurováno 1 321 filmů různých žánrů. Jednalo se o filmy umělecké, kreslené, zpravodajské, ale i loutkové. Ve filmech se cenzurovaly momenty, kde bylo vidět nádraží či železnice. Ve filmu *Anděl na horách* byly zakázány záběry železničního přejezdu v Nuslích a nástupiště na Hlavním nádraží v Praze. Ve filmu *Sbohem smutku* byly vystřiženy obrázky žižkovského nákladového nádraží.⁷⁴

Obrázek 7: Záběr nástupiště na Hlavním nádraží v Praze

Zdroj⁷⁵

V roce 1958 byly zakázány následující filmy: *Nástěnka*, kde je na závěr hlášáno, že „u nás lze kritizovat nanejvýš uklízečky. Míří-li kritika výše, je vždy nějakým způsobem umlčena.“⁷⁶ Dále polský snímek *Smyčka*, ve kterém je obviněn režim z toho, že umělec hrající v tomto filmu se stane alkoholikem. Další polský film, jež byl zakázán, je film *Sopot 1957*, který působí vulgárně a jako reklama na americký způsob života. Jsou zde ženy a muži v plavkách, dokonce i nazi, objevuje se zde rock'n'roll. Jeden z cenzorů k tomuto snímku řekl: „Jedna z žen po tanci usedá a pohybováním sukni se osvěžuje. Je

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, str. 24.

⁷⁵ ZEMAN, B. *Anděl na horách*, 1955.

⁷⁶ BĀRTA, M. a kol. *Securitas Imperii 10. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, str. 25. ISBN 80-86621-01-4.

ji vidět až spodní prádlo“⁷⁷ Dalším zakázaným filmem byl japonský snímek *Mladá džungle*, který podobně jako *Sopot 1957* propaguje americký způsob života, hrdinové zde popíjí, tančí a baví se. Problematické se stalo i jednatelství DILIA (Divadelní a literární jednatelství), ze kterého byly vyřazeny západní hry, ale i hry sovětských autorů, které u nás zkreslují pohled na poměry v SSSR. Starší hry byly prověřeny a více než 600 jich bylo vyřazeno. V roce 1960 se situace v divadle zhoršila. Hry byly příliš umělecké, málo společenské a obsahovaly špatnou ideologii, stručněji řečeno – nevhodné pro totalitní režim. Kinematografie začala podléhat zvýšenější kontrole. Filmy procházely kontrolou celkem čtyřikrát – literární a technický scénář, „serviska“ a hotová kopie. Kontroly byly velmi pečlivé, prověřovali nejméně tři lidé, dva z nich byli pracovníci úseku filmu a třetí byl člen vedení oddělení. Zpráva z března 1960 říká, že od poloviny roku 1959, od nástupu nového ředitele státního filmu Aloise Poledňáka, se spolupráce s československým státním filmem zlepšila a podařilo se urovnat situaci v letech 1957–1958. Cenzura od této doby spočívala ve schvalování scénářů. Od září 1959 nedošlo k závažnějším zásahům.⁷⁸

Od roku 1960 bylo úkolem plnomocníka kontrolovat při výrobě filmu scénář, námět, komentáře, diafilmy a diapozitivy. V případě, že narazí na nějakou chybu, byli plnomocníci povinni upozornit pracovníky ideologického oddělení ÚV KSČ a sami nezasahovat. Poté provádělo III. oddělení ÚV KSČ nutná opatření samo. Zahraniční filmy byly kontrolovány v původní verzi po schválení výběrovou komisí a stejně jako u domácích filmů bylo nutné případné připomínky sdělit III. oddělení ÚV KSČ. Od 5. do 11. února 1960 proběhl zásah na programech brněnských kin. Byla odstraněna dvojice titulků *První dny N. S. Chruščova v USA – Lékař a šarlatán* a *První dny N. S. Chruščova – Ostrov odsouzených*. 27. dubna 1960 byly od sebe odděleny názvy filmů *Cirkus bude* a *Zrcadlo osvobozených bojů*. V červnu téhož roku se musel upravit západoněmecký film *Serengeti musí žít*, jelikož se v něm vyskytovaly zmínky o bývalé německé kolonii v Keni. V červenci zase nepřišel vhodný scénář filmu *Procesí k panence*. Postava vesnického vedoucího KSČ měla být změněna tak, aby bylo jasné, že jeho slabost plyne z pochybného vztahu k manželce, také se musel vylepšit staršina

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž, str. 25-27.

VB, aby nepůsobil jako hlupák. S tímto snímkem se táhla řada problémů. V roce 1960 došlo pouze k šesti únikům a pracovníci Strany z oddělení umění a osvěty se dopustili jedné chyby. V roce 1961 byli pracovníci obezřetnější, unikly tři nežádoucí informace, ale nedopustili se žádné chyby. Tzv. Novou vlnu československého filmu se nepodařilo dostat pod kontrolu. Režisér Zdeněk Sirový prohlásil, že „šedesátá léta vůbec zůstávají v naší kinematografii něčím těžko uvěřitelným.“⁷⁹

Od režisérů se očekávalo, že budou tvořit filmy ve prospěch komunistického režimu, ale také to, že do svých filmů zařadí propagandu, která měla ovlivnit veřejnost. Oblíbeným propagandistickým tématem bylo hledání zahraničního nebo domácího nepřítele či zrádce, který se stále nezapojil mezi pracující lid. Tento druh propagandy se objevoval zejména v dobrodružných filmech. Kladnými postavami bývali většinou kolektivní hrdinové, a to jak v dramatech, tak i v komediích, protože vyhovovali socialistické ideologii.⁸⁰

Propaganda se nevyskytovala jen v hraných filmech, ale i v krátkých a dokumentárních filmech. „Základní funkcí zůstala informační a výchovná osvěta, přibyl však přesný propagandistický a ideový charakter. Již znárodňovací dekret totiž dokumentaristům vytyčil jeden důležitý výchozí požadavek: aktivní a činorodou službu lidu, státu a socialistickému ideálu.“⁸¹ Dokumentární film se tedy musel stát politickým a dokumenty se točily podle sovětského vzoru. Jedním z nich se stal i tzv. protokolarismus, který vznikl podle ždanovské teorie zítřku, jež je plánovanou a uvědomělou prací připravován již dnes. To znamenalo, že dokument začal používat protokolární seznam již existujících, ale z kontextu vytržených či úplně vymyšlených faktů, což způsobilo záměrné vylepšování a zkreslení skutečnosti. Tohle všechno ale zakrývalo požadavky na uměleckou formu a z dokumentu se postupně stal jednoduchým popisem událostí s propagandistickým nádechem. Vhodným příkladem byly dokumentární filmy Miroslava Zikmunda a Jiřího Hanzelky v 50. letech. Dokumenty byly oblíbené jak u diváků, tak i u komunistů, protože se v nich dočkali

⁷⁹ BÁRTA, M. a kol. *Securitas Imperii 10. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, str. 27-34. ISBN 80-86621-01-4.

⁸⁰ KOLEČKOVÁ, E. Diplomová práce. *Vliv sovětské propagandy na československou kulturní politiku 1948-1956*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2010, str. 84. 114 s.

⁸¹ Tamtéž, str. 85.

přímé podpory. Byly plné propagandy – Zikmund a Hanzelka byli charakterizováni jako těžce pracující hrdinové „nového typu“, ne jako obyčejní cestovatelé, ale jako cestovatelé jdoucí za prospěchem a propagací Československa. Na svých cestách používali auta značky Tatra, což může být také chápáno jako jistá propagace znárodněného průmyslu. Mezi další propagandistické prvky v jejich tvorbě patří kritika kapitalismu. Diváci, kteří chtěli v kině zhlédnout jejich cestopis *Afrika I. – Z Maroka na Kilimandžáro*, se museli ještě povinně podívat na krátký sovětský dokument jako součást programu.⁸²

Obrázek 8: Záběr na černoušky v cestopisu *Afrika I. – Z Maroka na Kilimandžáro*

Zdroj⁸³

Nejvíce zasaženy propagandou byly filmové týdeníky. „*Ten byl původně vyráběn soukromou společností Aktualita, založenou už v roce 1937 pod záštitou ministerstva zahraničí, neboť její hlavní náplní mělo být vyrábět týdeníky a krátké filmy, které měly divákům doma i v zahraničí představovat pozitivní obraz Československa. Za války si jeho obrovský potenciál uvědomili nacisté a bohužel z něj učinili politicky spolehlivý nástroj totalitní propagandy.*“⁸⁴

⁸² KOLEČKOVÁ, E. Diplomová práce. *Vliv sovětské propagandy na československou kulturní politiku 1948-1956*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2010, str. 84-87. 114 s.

⁸³ LAUŠ, J. *Hanzelka a Zikmund: Cesta kolem světa za 1290 dní*. 04-06-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.filmavideo.cz/index.php/co-jste-mozna-nevedeli/474-hanzelka-zikmund>

⁸⁴ KOLEČKOVÁ, E. Diplomová práce. *Vliv sovětské propagandy na československou kulturní politiku 1948-1956*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2010, str. 87. 114 s.

4 TVŮRCI FILMOVÉ PROPAGANDY

„...ze všech umění je pro nás film uměním nejdůležitějším.“⁸⁵

Ve 20. století nastaly v Evropě dva totalitní režimy – nacistická hitlerovská diktatura a komunistická diktatura SSSR. V letech 1939–1945, tedy v období druhé světové války, nevznikl naštěstí žádný snímek, který by nacismus propagoval. O komunistech se něco podobného bohužel říci nedá. Když Komunistická strana Československa převzala v roce 1948 moc, ihned se zmocnila československé kinematografie. Film se stal jedním z hlavních prostředků k působení propagandy. Mnozí filmoví tvůrci se nehodlali smířit s tím, že by museli ve svých filmech propagovat komunismus. Pak tu také byli ti, kteří se báli odporovat, a proto natáčeli filmy pod dohledem KSČ a doufali, že jednou jim bude povoleno natáčet podle vlastních scénářů a námětů. Poslední skupinu tvořili ti, kterým na cestě za úspěchem a kariérou nestálo nic a byli ochotni ve svých filmech propagandu šířit. Našli se i takoví, kteří dělali vše pro komunismus a socialismus vědomě a bez pocitu viny provázené vězněním a popravami nevinných lidí. *„Hyenismus a činy těchto lidí jsou mnohdy důvodem k tomu zbavit takové bytosti označení „člověk“, neboť lidského na nich není téměř nic. Spíše se svým charakterem podobají dobytku a to si ještě nejsem příliš jist, jestli tímto srovnáním neurážím prasata. Je ale na čase vrátit úvahy do oblasti kinematografie...“*⁸⁶

Filmy tvořené pod dohledem KSČ přinesly i nová témata, jejichž děj byl zasazen do jiného prostředí, než tomu bylo v prvorepublikové tvorbě, jejíž témata se dotýkala často spíše vyšší společnosti. *„S tím bylo třeba pochopitelně skoncovat. I mnozí představitelé hlavních rolí z filmů ze zmíněného období se museli různě „přetavit“ v typ nového hrdiny. Tak se stalo, že Oldřich Nový byl donucen „vyměnit společenský frak za montérky“ ve filmu Slovo dělá ženu (1952). Podobný osud potkal i další oblíbené herce*

⁸⁵ *Ideologické filmy 50. let a normalizační kinematografie*. V. I. Lenin. Citát (v rozhovoru s komisařem pro osvětu A. V. Lunačarským, únor 1922). [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

⁸⁶ ŠIMAN, J. *Ideologicky zaměřené filmy padesátých let*. [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

– Jindřicha Plachtu ve veselohře *Pan Novák* (1949) či Jaroslava Marvana ve snímku *Železný dědek* (1948).⁸⁷

Oblíbeným tématem filmů byl život na vesnici a zároveň i kolektivizace vesnic. Jeden z prvních filmů tohoto druhu nese název *Rodinné trampoty oficiála Tršísky* (1949). Další snímky odehrávající se na vesnici byly např. *Cesta ke štěstí* (1951), kde Jiřina Švorcová představuje mladou traktoristku Vlastu, dále do této kategorie řadíme filmy *Slepice a kostelník* (1950), *Návštěva z oblak* (1955), *Po noci den* (1955) aj. V 50. letech se začaly točit filmy z vojenského prostředí, o čemž svědčí nejznámější film s touto tematikou – *Král Šumavy* (1959). Dále můžeme jmenovat snímky: *Dnes večer všechno skončí* (1954) či *Tanková brigáda* (1954).

Bylo natočeno mnoho snímků zabývajících se historií KSČ a hojně se využívalo literárních předloh. Jiří Weiss natočil snímek podle literární předlohy Antonína Zápotockého *Vstanou noví bojovníci* (1950). Kromě Weisse se předlohou Zápotockého zabýval i Vladimír Vlček se svým filmem *Rudá záře nad Kladnem* (1955), jež popisuje situaci v Kladně v letech 1918 až 1920 z pohledu dělnického funkcionáře. Román Ivana Olbrachta *Anna proletárka* sloužil jako předloha pro stejnojmenný film Karla Steklého z roku 1952. Jaroslav Balík využil předlohy *Reportáž psaná na oprátce* vyprávějící o zážitcích představitele komunistického odboje Julia Fučíka v koncentračním táboře pankrácké věznice a v roce 1961 natočil stejnojmenný snímek.

„Samozřejmě, že i představitelé tehdejších mocných si byli vědomi toho, že každému dobrému výkonu musí předcházet kvalitní odpočinek a že součástí života moderního člověka je i rekreace a zábava. Na zaslouženou dovolenou jsme mohli vyrazit s Gustavem Andělem, revizorem pražských elektrických drah, a to hned dvakrát – *Dovolená s Andělem* (1952), *Anděl na horách* (1955).“⁸⁸ Nezapomínalo se ani na tanec či lidové písně, které se objevily např. ve filmech: *Zítří se bude tančit všude* (1952) či *Hudba z Marsu* (1955).⁸⁹

⁸⁷ ŠIMAN, J. *Ideologicky zaměřené filmy padesátých let*. [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

⁸⁸ ŠIMAN, J. *Ideologicky zaměřené filmy padesátých let*. [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

⁸⁹ Tamtéž.

4.1 Autoři rudých filmů a jejich tvorba

Jedním z autorů tzv. rudých filmů byl Miroslav Cikán. Narodil se 11. února 1896 v Praze. Vystudoval obchodní školu, ale jeho zájem ho vedl spíše k umělecké dráze, začal navštěvovat malířské a sochařské kurzy. V roce 1914 ale objevil filmařinu a u toho už zůstal. Vyzkoušel poměrně mnoho profesí jako např. dělník v ateliéru, laborant, pracoval ve filmové půjčovně a jeden čas byl i jejím ředitelem. K filmové kariéře se dostal až v roce 1933, kdy začal psát náměty a scénáře ke svým vlastním filmům, ze kterých můžeme jmenovat *Karel a já*, *Konec cesty* či *Otomar Korbelář*. Jeho první filmy z roku 1933, jež také sám režíroval, jsou detektivka *Záhada modrého pokoje* a komedie *Dům na předměstí*, která byla inspirována románem Karla Poláčka.

Velmi rychle se stal oblíbeným režisérem v ČSR. Natáčel spíše komedie a do jeho filmů se často obsazovali známí čeští herci, např. Vlasta Burian (*Provdám svou ženu*, 1941), Hugo Haas (*Andula vyhrála* a *Svět kde se žebrá*, 1938) či Jan Werich (*U nás v Kocourkově*, 1934). Mimo jiné natáčel i pokleslé komedie a operety, ve kterých si nejčastěji zahrála Hana Vítová a Věra Ferbasová. Jedná se např. o filmy: *Lojzicka* (1936), *Poslíček lásky* (1937) nebo *Barbora řádí* (1935).

Věnoval se i kriminálkám (*Paklíč*, 1944) či dramatům (*V pokušení*, 1939; *Vzdušné torpédo 48*, 1936). Po válce natočil ještě několik filmů – drama *Případ Z-8* (1948) nebo dětský film *Jurášek* (1956). Poslední film z jeho tvorby se nazývá *Konec cesty* (1959). Miroslav Cikán získal Státní cenu II. stupně za film *Boj sa skončí zajtra* (1951) a v roce 1958 získal titul Zasloužilý umělec. Zemřel v roce 1962 v Praze ve věku 65 let.⁹⁰

Obrázek 9: Miroslav Cikán

Zdroj⁹¹

⁹⁰ LOPOUR, J. CSFD.cz. *Miroslav Cikán*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3164-miroslav-cikan/>

⁹¹ Dostupné z: http://img.csfd.cz/files/images/creator/photos/000/269/269792_1fd2e0.jpg?w100h132crop

Mezi tvůrce rudých filmů se dále řadí Václav Gajer. Narodil se 19. srpna 1923 v Šumavských Hošticích. Vystudoval obchodní akademii a nejprve se chtěl věnovat hudbě, ale nakonec skončil u filmu. Jeho kariéra začínala v pražských filmových ateliérech, kde Gajer pracoval jako telefonista a také jeden čas jako asistent u režiséra Martina Friče či výše zmiňovaného Miroslava Cikána. V roce 1945 pracoval v Československém státním filmu a poté to zkusil jako pomocný režisér. Vypomohl např. Miroslavu Cikánovi s jeho filmem *Hrdinové mlčí* (1946), se snímkem *Siréna* (1947) Karlovi Steklému či s filmem *Dravci* (1948) Jiřího Weisse. Samozřejmě ale pracoval na tom, aby se stal samostatným režisérem. Gajer se jako režisér snažil ve filmech zachytit realitu a současný život. I přesto, že tento obor nevystudoval, mohl natočit svůj první film. Stalo se tomu v roce 1948, jedná se o detektivku *Křížová trojka* z prostředí učňovské ozdravovny. Jeho druhý film se nazývá *Pan Habětín odchází* (1949).

Od 50. let se začal věnovat tendenčnímu dramatu. Jedním z nich je *Usměvavá zem* (1952) nebo *Přicházejí ze tmy* (1953). Další z jeho dramatických děl se jmenuje *Vina Vladimíra Olmera* (1956) a vypráví o městské mládeži. Tvorbě dramatických filmů se věnoval i nadále a natočil film *Králici ve vysoké trávě* (1961). V roce 1967 přešel na chvíli z dramatu ke komedii a natočil film *Jak se zbavit Helenky*. Dramatický žánr mu ale nejspíš vyhovoval více, a proto po této komedii následovalo psychologické drama *Flirt se slečnou Stříbrnou* (1969) a krátce nato drama *Kateřina a její děti* (1970). Jelikož to bylo poměrně drsné dílo, bylo zpřístupněno až o dalších pět let později od natočení. V období normalizace bylo Gajerovi zakázáno režírovat.

Když Gajerovi tento zákaz skončil, mohl pracovat opět jen jako pomocný režisér ve Filmovém studiu Barrandov. Až za osm let mu bylo umožněno opět samostatně režírovat a Gajer se zaměřil na filmy pro děti. Natočil známou trilogii *Pod Jezevčí skálou* (1978), *Na pytlácké stezce* (1979) a *Za trnkovým keřem* (1980) s Tomášem Holým a Gustávem Valachem. Jeho poslední dva filmy ztvárnil v 80. letech. Obdržel několik ocenění za svou tvorbu, např. za film *Sedmý kontinent*. Za již zmíněné *Králíky ve vysoké trávě* byl oceněn Čestným uznáním na IV. FČSF v Košicích. Učil režii

na FAMU a také byl pedagogickým vedoucím režie u studentských filmů. Zemřel v roce 1998 v Praze ve věku 74 let.⁹²

Obrázek 10: Václav Gajer

Zdroj⁹³

Dalším z tvůrců rudých filmů byl Jaroslav Mach. Narodil se 24. dubna 1921 v Zahnašovicích u Holešova. Vystudoval pražské gymnázium a poté začal pracovat jako asistent režie, vypomáhal stejně jako Václav Gajer Miroslavovi Cikánovi, Karlovi Steklému a Martinovi Fričovi s filmy *Průlom* (1946) či *13. revír* (1947). V roce 1952 napsal scénář pro svého bratra Josefa *Na dobré stopě*. O rok později natočil s Oldřichem Novým snímek *Slovo dělá ženu*. V roce 1958 zfilmoval podle předlohy Karla Čapka povídku Tajemství písma, která se stala součástí filmu *O věcech nadpřirozených*. Mach nezapomínal ani na děti a natočil v roce 1959 dvě pohádky *O medvědu Ondřejovi* a *Jak se Franta naučil bát*.

V jeho tvorbě nalezneme i snímky zachycující pokřivenou realitu. Svědčí o tom filmy jako *Rychlík do Ostravy* (1960) či *Tažní ptáci* (1961). Vyzkoušel si i detektivní žánr ve filmech *Nahá pastýřka* (1966) a *Rakev ve snu viděti*. (1968). Většinu svých scénářů si psal sám.

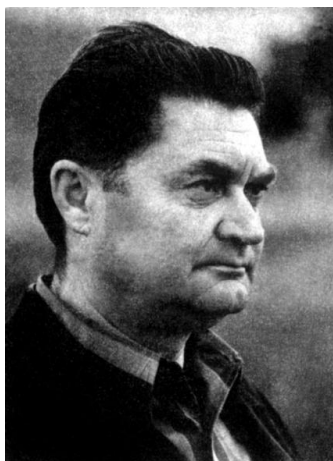
V roce 1967 natočil s Vladimírem Menšíkem v hlavní roli smutnou komedii *Klec pro dva*. Film vypráví o osamělém důvěřivém muži starajícím se o svou matku, který

⁹² LOPOUR, J. CSFD.cz. *Václav Gajer*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3179-vaclav-gajer/>

⁹³ Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/osoba/33244-vaclav-gajer>

pak pozná dívku, do které se bláznivě zamiluje. Jeho posledním a bohužel nedokončeným filmem je *Zlatá svatba* (1972). Zemřel v roce 1972 ve věku 50 let.⁹⁴

Obrázek 11: Jaroslav Mach

Zdroj⁹⁵

⁹⁴ CHMELÍK, J. Fdb.cz. *Jaroslav Mach*. [online]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/32903-jaroslav-mach.html>

⁹⁵ Dostupné z: http://archiv.febiofest.cz/17_archive/cs/film/jeste-svatba-nebyla?id=2009144

5 POLITIČTÍ ODPŮRCI

5.1 Státní bezpečnost o tzv. staré a nové migraci

Na konci 2. světové války odcházela celá řada politiků do zahraničí. O těchto politicích shromažďovala Státní bezpečnost (dále jen StB) informace a ve svém rozboru *Zpráva o činnosti československé emigrace po 20. II. 1948* rozděluje tzv. starou a novou emigraci.⁹⁶

Do staré emigrace patřili předváleční odpůrci komunistů a Sovětského svazu a byli v zahraničí ještě před 20. únorem 1948. Starou a novou emigraci rozděloval zásadní a odlišný názor v tom, kdy nastal konec suverenity Československé republiky. Někteří stoupenci staré emigrace tvrdili, že k tomu došlo v květnu 1945, jiní zase, že suverenity skončila uzavřením smlouvy se SSSR v roce 1943. Nová emigrace zastávala názor, že tento stav přišel po únoru 1948.

Hlavním představitelem staré emigrace byl generál Lev Prchala a jeho Český národní výbor. Generálním tajemníkem Lva Prchala byl Zdeněk Sládeček. Tajemníkem Českého národního výboru byl dr. Karel Locher a druhým tajemníkem Jiří Bertl. Lev Prchala dosáhl za první republiky vysokých funkcí a stal se velitelem československých legií v Rusku. V roce 1939 odešel do Polska, kde se stal velitelem československé jednotky, ale po porážce Polska odešel do Francie a následně do Velké Británie, tam se stal oponentem prezidenta Beneše.

Prchala chtěl navázat kontakt s novou emigrací, ale povedlo se mu to jen částečně, a to u představitelů bývalé Agrární strany a bývalé lidovecké poslankyně Heleny Koželuhové. Ostatním členům nové emigrace vadil jeho postoj k sudetské otázce, jelikož Prchala hájil názor, že sudetští Němci se po odsunutí měli vrátit. Dále se neztotožňovali s jeho negativními názory k prezidentu Benešovi a odsuzovali Prchalovu spolupráci se slovenskými klerofašistickými politiky Karolem Sidorem a Ferdinandem Ďurčanským.

⁹⁶ DVORÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku*. Praha: Epoque, 2004, str. 15. 248 s. ISBN 80-86328-39-2.

Dalším představitelem tzv. staré emigrace byl redaktor Národních listů Rudolf Kopecký. Nová emigrace ho nerespektovala a on sám ji nařkl z kolaborace s komunisty. Dále ke staré emigraci patřili Josef Bělina a Vladimír Ležák-Borin. „*Bělina jako sociální demokrat se jediný ze staré emigrace zapojil do akcí nové emigrace a v Anglii vydával Londýnské listy.*“⁹⁷ Borinu sledovala StB a domnívala se, že varoval před třetím odbojem z tohoto důvodu: „*Podle jeho mínění se komunistická strana sama rozpadne, jestliže všichni Češi vstoupí do KSČ a pod rouškou boje proti „trockistům“ postupně odstraní všechny skutečné komunisty.*“⁹⁸ StB se zaměřila i na slovenské emigranty, např. na dr. Ďurčanského a Karla Sidoru, jejichž cílem byl vznik samostatného slovenského státu (Sidora však nebyl tak radikální). V čele slovenského státu měl stát dr. Štefan Osuský, který sice nejdříve podporoval čechoslovakismus, ale později přesídlil k myšlence umírněného slovenského autonomismu. Osuský byl ministrem exilové vlády v Londýně a dostal se do sporů s Edvardem Benešem, pak ale rezignoval ze svých funkcí. „*Nová vlna emigrace představovala čechoslovakismus. Svědčí o tom spoluzakladatel Rady svobodného Československa dr. Juraj Slávik, československý velvyslanec v USA. Dále dr. Ján Papánek, československý delegát u OSN v New Yorku, který protestoval proti vmíchávání se SSSR do vnitřních záležitostí ČSR.*“⁹⁹

Rada svobodného Československa (RSC) vznikla 25. února 1949 se sídlem ve Washingtonu a zastupovala československý exil. Jejím předsedou byl dr. Petr Zenkl a jeho zástupcem dr. Jozef Lettric. V Londýně a v Paříži byly zřízeny pobočky. Vlády 21 států (z 39) vzalo na vědomí její vznik (např. USA, Francie). „*RSC se na rozdíl od vrcholných reprezentací exilů některých komunisty ovládnutých zemí (například Polska) nikdy nepokusila vystupovat jako exilová vláda okupované země. Respektovala tak stav, kdy její hostitelská země udržovala diplomatické styky s komunistickými československými vládami a uznávala jejich legitimitu.*“¹⁰⁰ RSC vydávala v 50. letech několik časopisů: „*Zpravodaj Rady svobodného Československa (1949–1954), Hlas*

⁹⁷ DVOŘÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku*. Praha: Epoque, 2004, str. 16. 248 s. ISBN 80-86328-39-2.

⁹⁸ Tamtéž, str. 17.

⁹⁹ Tamtéž, str. 18.

¹⁰⁰ CAJTHAML, P. *Totlita.cz. Rada svobodného Československa (pokus o vrcholovou organizaci českého a slovenského exilu)*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rsc.php>

*Československa (1951–1955), Československé noviny (1955–1957). Rada svobodného Československa se ve svých programových prohlášeních deklarovala jako vrcholová organizace československého exilu. Ve skutečnosti se však RSC stala především politickým fórem pro desítky někdejších českých a slovenských politiků a diplomatů, její činnost byla bohužel až příliš často ochromována vzájemnými spory jednotlivých exilových stranických skupin, jejichž podstatou byl boj o místa v jednotlivých orgánech RSC. Prakticky po celá padesátá léta, jež byla dobou největší aktivity RSC, byla její činnost ochromována krizemi způsobenými spory jednotlivých politických frakcí.*¹⁰¹ Její činnost byla nefunkční až do 70. let, poté byla obnovena díky dr. Mojmíru Povolnému, předsedovi výkonného výboru RSC. RSC fungovala i po pádu komunistického režimu a v roce 1994 změnila název na Rada vzájemnosti Čechů a Slováků.

Těmito lidmi a informacemi se zabývala StB v roce 1948, aby měla představu o československé emigraci. Jelikož docházelo k obrovské vlně emigrace, StB byla zavalena stále novými fakty a nedařilo se jí zamezit ilegálním útekům, a tak se starala alespoň o to, aby byly odhaleny uprchlické plány a ti, kteří chtěli emigrovat, byli zatčeni. Tuto problematiku nastínila historička Zora Dvořáková následovně: „*Ačkoliv se měl Klement Gottwald zaručit prezidentovi Benešovi, že bývalí političtí prominenti nebudou pozatýkáni a vězněni, přesto jejich sledování vypovídá o něčem jiném. Pokud by jim byl dokázán pokus o ilegální útek, byl by tu důvod k postihu. Avšak musí se vzít v potaz i to, že jejich zdařený odchod do exilu likvidoval problémy, které by existovaly, kdyby zůstávali v Československu. Proto každý z těchto případů má své otazníky, na které nelze odpovědět zjednodušeně ani jednoznačně.*“¹⁰²

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² DVOŘÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku*. Praha: Epoque, 2004, str. 18. 248 s. ISBN 80-86328-39-2.

5.2 Likvidace selského stavu

Obrázek 12: Propagandistický plakát kolektivizace

Zdroj¹⁰³

V letech 1945 až 1960 prodělal rolnický stav největší proměnu za celou dobu od zrušení roboty. Vznikly nové ekonomické i politické poměry, které změnily sociální strukturu vesnice. Politická rozhodnutí, která se týkala zemědělství i vesnic, vyplývala z rozhodnutí Komunistické strany Československa.¹⁰⁴ O zrušení soukromého vlastnictví půdy se zmiňuje již v *Komunistickém manifestu*¹⁰⁵ Karel Marx a Friedrich Engels. Vyvlastnění soukromého majetku se považuje za nejdůležitější opatření v rámci komunistické revoluce. Po bolševickém převratu se tato myšlenka o provedení kolektivizace venkova stala v Rusku ještě významnější vzhledem k tomu, že v Rusku byl velký počet rolníků. Českoslovenští komunisté se snažili být těmi nejlepšími sovětskými soudruhy, zvláště po skončení druhé světové války, kdy měl Sovětský svaz na Československo největší vliv. Tímto postojem si ale komunisté velmi protiřečili tvrzením, že v letech 1945–1948 neproběhne v Československu kolektivizace,

¹⁰³ Dostupné z:

http://ff.ujep.cz/files/Katedra%20historie/Personalni_slozeni/rokosky/dokumenty/kolektivizace.pdf

¹⁰⁴ KAPLAN, K. *Proměny české společnosti 1948-1960, Část druhá, Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012., str. 5. 467 s. ISBN 978-85-8275-155-3.

¹⁰⁵ Pozn.: Komunistický manifest byl největší komunistický program a postupně se stal programem celého mezinárodního dělnického hnutí. Byl sepsán Karlem Marxem a Friedrichem Engelsem v roce 1848. MARX, K.; ENGELS, F. *Manifest komunistické strany*. [online]. Dostupné z: http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/km&fe_km.htm

a to konkrétně ve svém volebním programu z roku 1946: „*Správně řekl na našem sjezdu soudruh Nepomucký, že nikdy v dějinách českého národa nebyl selský stav tak početný jako právě dnes, a ani čeští zemědělci neměli ve svém vlastnictví tolik půdy jako dnes, kdy zemědělskou politiku dělají komunisté. Komunisté se soukromého vlastnictví rolníků nedotkli a nedotknou. To je jasné stanovisko komunistické strany a český národ, český zemědělec měl již příležitost přesvědčit se o tom, že u nás se slova a činy nerozcházejí.*“¹⁰⁶

Všichni sedláci věděli, že se jedná o lež a podvod s cílem získat volební hlasy venkovanů a podporu rolníků. Komunisté se v první fázi přeměny československého venkova snažili přesvědčit národ o tom, že jejich cesta k socialismu se liší od té sovětské. Ve skutečnosti to bylo tak, že se snažili co nejvíce napodobit průběh kolektivizace v Sovětském svazu. To se samozřejmě také snažili popírat, ale směřovali k tomu, protože ani jinou možnost neměli. Žádný z komunistů si nedokázal představit jiný typ socialismu, než byl ten stalinský. Posláním funkcionářů strany bylo jen vykonávat příkazy z moskevského centra.

V Rusku se rolnická otázka řešila již od samého začátku totalitního režimu. V roce 1917 došlo k nacionalizaci půdy dekretem II. všeruského sjezdu sovětů. Půda byla zabrána jen velkostatkářům a majitelům z řad šlechty, zatímco rolníkům, včetně „kulaků“, ji bolševici nechali k užívání, a dokonce novým zájemcům ji přidělili.¹⁰⁷ Pojem „kulak“ pochází z ruštiny a představuje bohatého zemědělce. Obsah tohoto slova však chápal každý jinak. Vášův a Trávníčkův Slovník jazyka českého z roku 1937 prezentoval tento pojem jako „drobný majitel půdy a nepřítel Sovětů“. L. V. Kopeckij ve svém Rusko-českém slovníku z roku 1937 charakterizuje „kulaka“ jako „bohatého sedláka“ či „skrblíka“. Mezi obyčejnými lidmi se tento pojem tolik nevyskytoval a ani komunisté mu moc nerozuměli. Více než „kulak“ se používalo označení „vesnický boháč“. Veřejnost už byla natolik zmanipulovaná, že si pod „vesnickým boháčem“ představila něco hanlivého a to podněcovalo závist i nenávist k zámožnějším statkářům.

¹⁰⁶ KREJČÍŘÍK, M. Totalita.cz. *Volby 1946. Volební program KSČ - Jdeme do voleb pod praporem práce pro republiku!* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_04.php

¹⁰⁷ PERNES, J.; ROKOSKÝ, J.; SVOBODA, L. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, str. 11. 476 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

Aby bylo poznat, kdo je středním rolníkem a kdo už „kulakem“, muselo být toto označení obsahově vymezeno. Nejčastěji se nabízelo rozlišení podle výměry půdy. Otázkou však bylo, kde začíná označení „kulak“, tedy jestli při 10, 15 či 20 hektarech. Tehdejší předseda vlády Antonín Zápotocký tvrdil, že výměra půdy není důležitá a hodnotil to podle toho, kdo odvádí či neodvádí zemědělské dodávky: „*Kulak je ten, kdo neodvádí.*“¹⁰⁸ Režim propagoval sedláky neboli vesnické boháče jako nebezpečné zločince. V červnu 1952 vzniklo oficiální usnesení o kolektivizaci a v něm lze nalézt toto tvrzení: „*Vesnický boháč se snaží škodit všemi prostředky, sabotuje a rozvrací, neštítí se ani žhářství a vraždy.*“¹⁰⁹ V roce 1922 vznikl pozemkový zákoník, který umožňoval všechny formy užívání půdy. Když ale nastala kolektivizace, tyto předpisy šly stranou a začala rozhodovat komunistická strana a podzákonné instrukce jako např. *Usnesení strany a vlády SSSR z roku 1927 o kolchozech a sovchozев* nebo *Všeobecné zásady užívání a hospodářsko-technické úpravy půdy z roku 1928*. Režim chtěl vyvolat odpor, který by mohl následně trestat, proto uvalili velmi vysoké daně, hrozili administrativním nátlakem a vystěhováním z domovů.¹¹⁰

Takové vzpomínky na toto období měla rodina Kollerova z Uherského Brodu: „*Za nějaký čas přišli k nám domů znovu. Byli zase tři. Prohledali celý dům i půdu, hledali hlavně zbraně. Pověsily jsme se jim na paty ze strachu, aby někde něco nepodstrčili, což by nebyl žádný div při jejich usvědčovacích metodách. Samozřejmě nic nenašli. Zabavili všechno otcovo oblečení, včetně zalátaných ponožek. Také vyvlastnili ideální polovinu rodinného domu, který vlastnil otec se svou sestrou. Ze spíže chtěli odnést 5 kg rýže a 3 kg cukru, zdálo se jim, že je to pro pětičlennou rodinu moc velká zásoba. Nakonec nad tím mávli rukou, posbírali vše, co vyrabovali ze skříní a odešli. My se pak celé rozklepané daly do velikého úklidu. Bylo nám jasné, že se otec brzy nevrátí.*“¹¹¹

Následovala tedy násilná likvidace „kulaků“ a vytvoření kolchozního systému zemědělství. Představou komunistů byl cílený hladomor či koncentrační tábory plné

¹⁰⁸ JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, str. 59-62. 336 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹⁰⁹ PERNES, J.; ROKOSKÝ, J.; SVOBODA, L. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, str. 15. 476 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 13.

¹¹¹ RŮŽIČKA, M. *Vyhnaní – akce „Kulak“*. Havlíčkův Brod: vlastním nákladem, 2008, str. 191. 479 s. ISBN 978-80-254-6522-6.

sedláků. Tato představa se vyplnila a přinesla miliony obětí. Veřejnosti se namlouvalo, že jde o dobrovolný vstup do kolchozu, ve skutečnosti však kolchozy řídil stát. Je potvrzeno, že při provádění kolektivizace se českoslovenští komunisté snažili následovat sovětský příklad, používali stejné metody, aby došli ke stejnému výsledku. Nejdříve musela nastat likvidace velkých sedláků, poté střední vrstvy a nakonec úplné zrušení soukromých hospodářů na vesnici. Tím se vytvořil systém kolektivního družstevního vlastnictví podle sovětského vzoru.

Již v základních zásadách Ústavy (ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky) se v čl. XII. odst. 1 nachází věta, že hospodářství Československa je založeno na vlastnictví půdy a *„půda patří tomu, kdo na ní pracuje.“* V § 159 odst. 2 dále nalezneme: *„Soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.“* Komunisté se při kolektivizaci dopustili hrubého nerespektování Ústavy, ale používali odkaz na § 171, ve kterém je zmíněna nutnost vycházet ze zásad, na kterých je Ústava založena. Cílem Ústavy je podle Prohlášení dosáhnout socialismu, takže ustanovení, které zaručuje soukromé vlastnictví půdy, je pouze přechodné. Proto se dobová doktrína vykládala takto: *„Ústava nezaručuje, ale naopak předpokládá, že kapitalismus u nás bude omezován a zatlačován, a taktéž předpokládá přeměnu soukromého vlastnictví ve vlastnictví družstevní.“* Komunistická strana byla přesvědčena, že soukromé vlastnictví bude likvidováno. To se odrazilo i v zákoně č. 241/1948 Sb., o pětiletém plánu, kde ustanovení § 1 odst. 2 znělo: *„Zbývající kapitalistické prvky se budou při tom všem postupně omezovat a vytlačovat ze všech oborů národního hospodářství.“*

Na odstraňování selského stavu se používaly právní nástroje obsažené v právních normách, které se přijímaly po únoru 1948. Zákon č. 45/1948 Sb., který změnil a doplnil zákon č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, vymezil osoby, kterým bylo možné zabavit zemědělský pozemek do 50 hektarů. Zákon č. 47/1948 Sb., tzv. scelovací zákon, který se týkal některých technicko-hospodářských úprav, sloužil jako diskriminace sedláků. Komunisté využívali proti soukromým zemědělcům finanční opatření, což převzali od Sovětského svazu. Sedlákům byly navýšeny daně, a to o 20 % podle zákona č. 49/1948 Sb., „kulakům“ byla daň navýšena až o 30 %. *„Na základě § 6 zákona č. 27/1949 Sb.,*

*o mechanizaci zemědělství, se komunisty velmi oblíbenými a často používanými podzákonými předpisy, např. vyhláškou ministerstva zemědělství č. 612/1949 Ú. l., nuceně vykupovaly mechanizační prostředky, které pak strojní traktorové stanice za úplatu půjčovaly soukromým hospodářům, a to nejen dráž než družstvům, ale také až po nich. Další napodobování sovětských postupů lze spatřit v zavedení systému totálního výkupu, kdy nastavení povinných dodávek nevycházelo ze skutečnosti, ale bylo motivováno snahou o zlomení odporu sedláků ke vstupu do JZD.*¹¹² I přesto, že se při výkupu postupovalo podle sovětského vzoru, neskončilo to v Československu hladomorem jako v Sovětském svazu, nicméně mnoho rodin se nacházelo v ohrožení. Selský stav se stal vrstvou k „odstranění“, tito lidé měli znevýhodněný přístup ke zdravotní péči a nebyly jim poskytnuty lístky na cukr či mýdlo. Sedláci se odmítali vzdát svého majetku i přes vysoký nátlak komunistů, a proto nastala dlouho plánovaná trestní represe. Účelem této represe bylo zlikvidovat selský stav soudně i mimosoudně. K tomu využívali trestního práva, sedláci pak skončili v pracovních táborech či ve věznicích a jejich majetek propadnul státu. Aby se vesnice socializovala, využívaly se trestní předpisy. Používal se § 36 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidové demokratické republiky, tzv. sabotáž, poté ale zákon č. 86/1950 Sb. umožňoval ve svém § 85 odst. 3 za sabotáž uložit i trest smrti. Aplikovatelný byl i § 245 zákona o rozkrádání a poškozování majetku národního a majetku lidových družstev. Soudy byly pověřeny, aby ukládaly trest propadnutí majetku podle § 47 trestního zákona a zákaz pobytu podle § 53 trestního zákona. Státní bezpečnost sestavovala protistátní činnost zemědělců a soudy je odsuzovaly za velké množství trestných činů, např. trestné činy proti republice (§ 78 trestního zákona) či trestné činy proti bezpečnosti republiky (§ 86 trestního zákona). Sedláci byli odsuzováni za údajný násilný odpor proti kolektivizaci dle § 216 (čili jako za vraždu).¹¹³

Pan Vladimír Lakva z Bohuňovic líčí své zážitky z tohoto období takto: *„Dostali jsme povolenku na návštěvu otce na Jáchymovsko. Mohli jsme s ním mluvit jenom 15 minut. Mezi námi bylo pletivo a po bocích stáli bachaři. Šok byl v tom, že jsme ho málem nepoznali. Shodil dost kilogramů a také mu chybělo několik předních zubů, což*

¹¹² PERNES, J.; ROKOSKÝ, J.; SVOBODA, L. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, str. 14. 476 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

¹¹³ Tamtéž, str. 12-15.

*jsme pochopili... Málem jsme měli strach, že to není on. Udělali jsme úmluvu, že si budeme jenom psát a nebudeme se muset vždy s pláčem loučit.*¹¹⁴

V říjnu 1951 se v naprostém utajení připravoval zásah proti sedlákům. Jedna z těchto utajovaných porad se konala na zámku v Lánech. O těchto poradách se nepoživoval žádný zápis, takže dnes nemáme úplné informace. Právě zde se rodil plán, který měl do dvou nebo tří let zlikvidovat selský stav a kolektivizovat zemědělství. Tento návrh vypracovali v srpnu 1952 členové předsednictva ÚV KSČ Ladislav Kopřiva (ministr národní bezpečnosti), Václav Nosek (ministr vnitra) a Štefan Rais (ministr spravedlnosti). Začátkem září vznikl přísně tajný dokument *Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů*. Návrh směrnic byl 19. září schválen politickým sekretariátem ÚV KSČ, návrh byl tímto připraven k podpisu ministrů. Jednání se zúčastnili a nesli za schválení tohoto dokumentu odpovědnost: K. Gottwald, A. Zápotocký, V. Široký, R. Slánský, J. Dolanský, K. Bacílek, A. Čepička a L. Kopřiva.

Obsahem směrnic tří ministrů bylo to, aby pracovníci StB zařídili v „Akci kulak“ více rozsudků, které by kromě odnětí svobody, pokut apod. obsahovaly i tresty zákazu pobytu v místě, kde doposud lidé bydleli. Tento zákaz se vztahoval i na rodinné příslušníky, i když sami nebyli odsouzeni. Rodině bylo určeno nové místo bydliště, které bylo vzdálené od dosavadního okresu a kraje. Tam byl posílán i propuštěný sedlák z vězení. Avšak příkaz k pobytu byl v rozporu s Ústavou z roku 1948 podle § 7 trestního zákona, která poskytovala každému občanovi právo usazovat se a pobývat na kterémkoli místě republiky a připouštěla omezení tohoto práva jen ve veřejném zájmu na základě zákona. Navíc trestní zákon správní z roku 1950 zrušil předpisy o vyhošťování, zákazu nebo příkazu pobytu. Výjimkou v omezení pobytu byli pouze cizinci ze zdravotních důvodů. Aby byly směrnice o zákazu a příkazu pobytu zákonné, byla nalezena jediná možnost v zákoně o organizaci politické správy č. 125/1927 Sb. (čl. 2 a 3), s jehož využitím ministerstvo národní bezpečnosti určovalo vysídlovaným

¹¹⁴ RŮŽIČKA, M. *Vyhnaní – akce „Kulak“*. Havlíčkův Brod: vlastním nákladem, 2008, str. 198. 479 s. ISBN 978-80-254-6522-6.

rodinám nové bydliště a pracovní místo. Mezi rodinné příslušníky se řadily všechny osoby, které byly s odsouzeným v příbuzenském vztahu, šlo tedy o manželku, děti, sourozence, rodiče apod. Dětem nové postavení ztěžovalo přístup ke vzdělání či volbě zaměstnání. Jestliže hospodářství mělo více spolumajitelů, např. manželku, národní výbor zavedl na tuto část majetku národní správu. Národní správa pak zprivatizovaný majetek pronajímala JZD či státním statkům. Prokurátor mohl z propadlého jmění vzít pouze nutné prádlo a potraviny pro nejbližší dobu. Přestěhování probíhalo pod policejním dozorem a náklady si musely rodiny hradit z výnosu propadlého jmění.¹¹⁵

Vladimír Lakva z Bohuňovic vzpomíná dál: *„Přišly Vánoce 1952. Dopoledne na Štědrý den nás navštívil tajemník obce Grygar, předseda MNV Balnar a člen ONV Opava Ešik. Předali nám výměr o zákazu pobytu v opavském okrese pro celou rodinu Hauptfleischovu a Haasovu s vystěhováním do tří dnů na Státní statek Královec, okres Trutnov. Byl to šok nejen pro nás, ale pro celou vesnici. Už na půlnoční mši ve vedlejší vsi farář Stanovský tvrdě napadl toto počínání komunistů. Třetí den přijela tři nákladní auta RN, naložily se nejn nutnější věci a vyjeli jsme směr české pohraničí – Královec. Babička Albína Hauptfleischová není pro nemoc schopna převozu, a proto zůstává v domově důchodců v Opavě. Matku se třemi malými dětmi (4 roky, 2 roky a 4 měsíce) převáží na zásah lékaře sanita z opavské nemocnice. Náklady jsme však museli zaplatit.“*¹¹⁶

Na jaře 1952 byl znemožňován selským dětem přístup ke vzdělání. V roce 1951 až 1952 studovalo ještě 500 studentů na středních zemědělských školách a stovky studentů na vysokých školách. Tito studenti pocházeli z rodin, které vlastnily více než 15 hektarů půdy. Ministru zemědělství Nepomuckému byl předložen návrh pro celkovou očistu zemědělských škol od dětí „kulaků“. Návrh byl přijat v červnu 1952. Součástí přijatého návrhu byla i charakterizace pojmu „vesnický boháč“. Zahrnovala nejen sedláky s výměrou půdy nad 20 hektarů, ale i ty, kteří pěstovali pouze ovoce a zeleninu. To se vztahovalo i na mlynáře, zahradníky, obchodníky apod. Zemědělství referenti KNV

¹¹⁵ JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, str. 118-122. 336 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹¹⁶ RŮŽIČKA, M. *Vyhnaní – akce „Kulak“*. Havlíčkův Brod: vlastním nákladem, 2008, str. 140-141. 479 s. ISBN 978-80-254-6522-6.

prověřovali studenty pomocí dotazníků. K 20. lednu 1953 bylo prověřeno celkem 8 938 žáků, z toho 6 466 v Čechách a 2 472 na Slovensku. Z jiných škol bylo vyloučeno 505 žáků, z toho 426 v Čechách a 79 na Slovensku. Mezi vyloučenými studenty bylo 350 dětí, které ještě nebyly plnoleté. Vyloučení studenti měli nastoupit na vykonávání manuální práce v rostlinné výrobě ve státních statcích. Studenti zde měli být převychováni. Celkem bylo předvoláno 304 českých studentů, z čehož nastoupilo jen 108. Slovenských studentů bylo předvoláno 77, ale nastoupilo jich jen 10.¹¹⁷

V květnu 1952 byla „Akce kulak“ pozastavena až do podzimu téhož roku. V listopadu a prosinci bylo vystěhováno 193 rodin, vystěhování se konalo i těsně před Vánoci a v předvečer Nového roku. V prvních třech měsících v roce 1953 počet vyhoštěných vzrostl o 358. Mezi dubnem a červnem téhož roku muselo své domovy opustit 618 rodin. V červenci až září bylo vystěhováno 252 rodin. Od 1. listopadu 1952 do 30. dubna 1953 bylo přesídleno 1 077 rodin. Celkem bylo zprivatizováno 22 tisíc hektarů půdy, většina připadla JZD. Kolektivizace se dokončovala v letech 1954–1960. V roce 1949 bylo 35 159 „kulaků“, v roce 1957 jich bylo jen 1 251.¹¹⁸

¹¹⁷ JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, str. 141-143. 336 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 186.

6 EMIGRACE POLITICKÝCH ODPŮRCŮ

„Pro většinu demokratických politiků tak byl odchod do zahraničí jedinou cestou, jak zachránit sebe i svou rodinu před komunistickou persekucí. Přestože Gottwald rozšafně prohlašoval: ‚No což, vzal je čert! Zatknout je nemáme proč, poněvadž za hloupost se nezavírá. A máme jim snad jako bývalým ministrům platit vysoké pense? To ať si je tedy raději platí ti na Západě, beztak jim vždycky sloužili.‘“¹¹⁹ (Antonín Zápotocký)

Do pouťorové emigrace se zařadili lidé zabývající se politickou činností a odbojem proti komunistickému režimu. Dělili se na dvě skupiny. Do té první patřili ti, pro něž se politická činnost stala zdrojem existence, bylo jich ale velmi málo. Členové této skupiny byli převážně vedoucí funkcionáři nekomunistických stran v letech 1945 až 1948. Do druhé skupiny patřila drtivá většina, konkrétně se jednalo o nižší funkcionáře nebo veřejné činitele bez stranické příslušnosti. Měli své zaměstnání, ale vedle něj se politicky angažovali nebo byli členy v emigrantských organizacích. Začaly vznikat zájmové organizace a politické strany. Jejich členové pocházeli ze dvou oblastí. První oblast tvořili „domácí“ političtí členové a druhou diplomati či úředníci zastupující ČSR v zahraničí. Ti se na protest proti komunistickému režimu vzdali svých funkcí, emigrovali a začali se angažovat v politické činnosti. Další skupinu, ale nepočetnou, zastávali studenti. Většina z nich opustila Československo a začala se do politiky také angažovat. Menší část pak tvořili jedinci, kteří studovali na Západě a do Československa se již nevrátili. Většina emigrací proběhla do konce podzimu v roce 1948, poté už začala slábnout. Nejvíce politiků odešlo v průběhu půl roku po únoru 1948. Posledním emigrujícím politikem byl sociální demokrat Bohumil Laušman v roce 1949. Slovenská emigrace byla ale oproti české aktivnější a čilejší.¹²⁰

Uprchlíci dostali možnost politického azylu v zahraničí v západních částech Německa, v Rakousku, Itálii a Francii. Nejvíce uprchlíků dočasně žilo v táborech tří ze čtyř zón, jak bylo Německo tehdy rozděleno, o které se staraly Spojené státy, Velká

¹¹⁹ ŠINDAR, J. Rigorózní práce. *Msgre. Jan Šrámek v letech 1948 – 1956*. Olomouc: Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, str. 38.

¹²⁰ KAPLAN, K. *Pouťorový exil 1948-49*. Liberec: Dialog, 2007, str. 33. 200 s. ISBN 978-80-86761-69-5.

Británie, Francie a Sovětský svaz. V těchto táborech byl tři roky předtím poskytnut azyl sudetským Němcům vyhnáným z Československa. Podmínky pro život v těchto táborech byly zpočátku velmi bídné, ale postupně se začaly zlepšovat, když se o tábory přestala starat německá správa a do rukou je převzalo OSN zajišťovanou organizací IRO (International Refugee Organization). Na jaře v roce 1948 se začali uprchlíci seskupovat do politických skupin, kde vedli diskuze a navazovali kontakty s uprchlíky z jiných táborů, začínali se angažovat v protikomunistickém odboji a vybírali kandidátky do voleb v táborových samosprávách. Ty se pak staraly o chod tábora, měly na starost přiděl oblečení, jídla, cigaret apod. Radko Klein-Jánský, tehdejší pracovník pro zpravodajskou službu Spojených států, objížděl všechny tábory v Německu. Sdělil, že v prvních měsících po únoru 1948, exulanti věřili, že se brzy vrátí do své vlasti. Většina z nich plně důvěřovala londýnskému Českému národnímu výboru, který vedl generál Lev Prchala. Mnozí z exulantů chtěli vstoupit do zahraniční dobrovolnické armády. Tyto názory trvaly jen chvíli a Český národní výbor začal být méně a méně vlivný. Podle Jánského se začalo v protikomunistické jednotě kvůli členské základně politických stran a Národní frontě projevovat spor mezi zastánci a odpůrci politického režimu poválečné republiky. Komunisté shromažďovali informace o uprchlících, jejich rodinách a známých v Československu, kteří také nesouhlasili s komunistickým režimem.¹²¹

V táborech byli zejména socialisté a proti nim stály občanské strany, do kterých se řadili lidovci, republikáni-agrárníci a „prchalovci“. Zástupci těchto stran pořádali různá setkání, jmenovat můžeme např. velké setkání lidovců v Ludwigsburgu. Zakládaly se exilové organizace politických stran poválečné Národní fronty i stran, které byly po válce zakázány a navazovaly se první kontakty se západními politiky i žurnalisty. Nejvíce vlivní byli národní socialisté v čele s Petrem Zenklem, Hubertem Ripkou a Vladimírem Krajínou. Tento vliv jim vydržel až do roku 1956. Národní fronta zakazovala pravicové politické strany a politické strany středu, pronásledovala jejich představitele, omezovala svobodu projevu a médií, zorganizovala vysídlení sudetských Němců a znárodnila soukromý majetek. Sociologové Jiří Kábele a Martin Hájek ve své

¹²¹ CHOLÍNSKÝ, J. Securitas Imperii 16 (01/2010). *Nesmířitelný rozkol 1948-1956 Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí*. Klatovy: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010., str. 53-54.

publikaci tvrdí, že „poválečné politické uspořádání státu kolonizovaného Národní frontou nerespektovalo principy ústavní dělby moci, které tvoří základ právního státu, a vytvářelo manévrovací prostor pro přechod ke komunistické revoluci. Poukazují rovněž na způsoby poválečného porušování práva, komunisté po únoru 1948 jen oprášili a použili je už ne proti Němcům, Maďarům a kolaborantům, ale proti tzv. třídním nepřátelům.“¹²²

V exilu fungovaly tři hlavní politické proudy. První z nich se nazýval liberálnědemokratický nebo také zkráceně protikošický. Jeho stoupenci byli proti Národní frontě v letech 1945–1948, tedy proti jejímu Košickému vládnímu programu¹²³. Do tohoto proudu patřil Český národní výbor, Československá republikánská strana v exilu, Československá strana národně demokratická v exilu, dále České křesťansko-demokratické hnutí v exilu aj. Druhý proud byl označován jako slovenský separatistický nebo také secesionistický. Tento proud také odmítal Národní frontu a chtěl obnovit samostatný slovenský stát. Představovala ho Slovenská národní rada v zahraničí (předsedou byl Karol Sidor) a Slovenský osvobozovací výbor (předsedou byl Ferdinand Ďurčanský). Podporu měl v krajanském sdružení Slovenská liga v Americe. Třetí proud lze označit jako lidovědemokratický nebo také košický. Patřily do něj: Československá strana národně socialistická, Československá sociální demokracie v exilu, Demokratická strana v exilu, Masarykův demokratický svaz, Ústav dr. Edvarda Beneše, Strana svobody v exilu aj. Třetí proud plně podporovaly Spojené státy americké, ale také krajanské sdružení Československá národní rada americká. Zpočátku představitelé londýnského Českého národní výboru a obě skupiny podporující samostatného Slovensko odmítali jakkoli jednat se členy Národní fronty, protože je měli za kolaboranty s komunisty. Koalice zvaná Občanský blok, což byli představitelé Národní frontou zakázaných a pronásledovaných politických stran, jednala se členy Národní fronty o společném boji proti komunistickému režimu. Když se ale snažili vytvořit společný politický orgán, představitelé Národní fronty odmítli přiznat svůj

¹²² CHOLÍNSKÝ, J. Securitas Imperii 16 (01/2010). *Nesmiřitelný rozkol 1948-195.6 Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí*. Klatovy: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010., str. 55-56.

¹²³ Pozn.: Program Národní fronty, který v 16 kapitolách zformuloval hlavní podmínky budování nového čs. státu. Předsedou byl Zdeněk Fierlinger. Program trestal kolaboranty, zkonfiskoval jejich majetek a zakázal činnost fašistických organizací. RŮŽIČKA, D. *Totalita.cz. Košický vládní program*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kvp.php>

podíl viny na vítězství komunistů a nebyli ochotni odstoupit od Košického vládního programu. Občanský blok s Národní frontou přestal spolupracovat. Národní frontu začali postupně odmítat i Rudolf Kopecký, Bohdan Chudoba, Simeon Ghelfand, Josef Kalvoda, Helena Koželuhová, František Král, Karel Štekr a další.¹²⁴

První základny exilové politiky začaly vznikat v Londýně, Paříži a Washingtonu. Velká Británie ale nechovala k nové československé „reprezentaci“ náklonnost. Lidoví demokraté neměli politickou ani mediální podporu a dozvěděli se, že britská vláda nechce, aby se v jejich zemi založila československá exilová vláda. 28. května 1948 se konala v Caxton Hall v Londýně schůze, které se zúčastnili čeští poslanci v exilu a nevýznamní britští politici. Britské ministerstvo zahraničí požadovalo, aby se lidovědemokratičtí prominenti přesunuli do Spojených států. Toto rozhodnutí ovlivnila kampaň v roce 1945 vedena českými odpůrci Národní fronty v Londýně, kteří varovali před komunistickým převratem, a jejich teorie se v roce 1948 stala skutečností. Vysokou pozici ve Francii zaujímalí národní socialisté, zejména jeden z jejich vůdců Hubert Ripka. Stejně jako Velká Británie i Francie nijak zvlášť československou „reprezentaci“ finančně nepodpořila. Spojené státy, kam se přesunuli lidoví demokraté, sice odmítly založení československé exilové vlády, nicméně podpořily založení exilového orgánu pomocí ministerstva zahraničí a CIA. Nově vzniklá československá „reprezentace“, jejíž název se později změnil na Radu svobodného Československa, byla dotována prostřednictvím nevládní organizace National Committee for Free Europe (NCFE). Tato organizace uskutečňovala zahraničněpolitické strategie, které přijal prezident Harry S. Truman. Snažili se o zadržování komunismu v hranicích, které Truman získal. Jednou ze strategií zadržování komunismu byla propaganda národního komunismu, tzv. titoismus (podle jugoslávského komunistického vůdce Josipa B. Tita), jejímž cílem bylo oslabit Sovětský svaz tím, že protěžovali jugoslávský komunismus nezávislý na Moskvě. Dá se říci, že v Radě svobodného Československa šlo více o osobní prospěch a splnění ambic než o společný boj proti komunismu. Akce, které by bojovaly proti režimu, se skoro vůbec nekonaly a narušovaly se vztahy mezi představiteli neustálými neshodami a bojem o pozice. Neshody probíhaly mezi straníky

¹²⁴ CHOLÍNSKÝ, J. Securitas Imperii 16 (01/2010). *Nesmiřitelný rozkol 1948-195.6 Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí*. Klatovy: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010., str. 56-57.

a nestraníky, národními socialisty a ostatními, mezi lidovými demokraty a liberálními demokraty, mezi Čechy a Slováky a také se projevovala nesnášenlivost. Základními programy Rady svobodného Československa byly *Prohlášení o založení RSC* z února 1949 a *Program RSC* z roku 1952. V prvním z nich se psalo, že členové Rady svobodného Československa budou „*řádným a rozumným chováním posilovat národní nárok na svobodu a udržovat jednotu ve svých řadách.*“¹²⁵. Druhý program hlásal, že se všichni členové budou soustředit na boj proti komunismu. Činnost Rady svobodného Československa byla ale nulová, takže výše zmiňované citace byly pouze fráze a boj za demokracii se nekonal. Na čem se ale dokázali shodnout, byla otázka vysídlení sudetských Němců. Zajímavá byla Peroutkova připomínka na schůzi v roce 1953: „*Nazýváme se revolučním hnutím, které bojuje proti komunismu. Nevzpomínám si, že by na posledních pěti schůzích, které jsem navštívil, zazněla jakákoliv zmínka o komunismu.*“¹²⁶

Přesný počet československých emigrantů v letech 1948–1950 není znám. Úřady vytvořily statistiku až tři roky po únorovém převratu. Jeden odhad byl 25 354 osob, jiné odhady byly vyšší. Co se týče sociálního složení všech uprchlíků, podle statistik převládali dělníci, podle věku utíkala především mladá a střední generace. Podle politické příslušnosti bylo mezi emigranty nejvíce neorganizovaných, dále národní socialisté, ale i komunisté (asi 5 %). Ministerstvo vnitra rozčlenilo emigranty podle toho, proč ze země odešli do šesti kategorií. První tři kategorie zastupovali ti, kteří odešli z politických důvodů. Do čtvrté kategorie patřili lidé, kteří se báli trestního stíhání, do páté „zločinci“ utíkající před trestem a poslední kategorii tvořily vojenské osoby. Ministerstvo vnitra zapomnělo na další dvě skupiny – první skupinu tvořili mladí lidé toužící po dobrodružství či po službě v cizí armádě, druhou zastupovali ti, kteří odešli z hospodářských důvodů. Bylo ale také hodně těch, kteří odcházeli ze strachu z perzekucí, ztráty svobody a demokracie. Po státním převratu v roce 1948 StB mezi uprchlíky implantovala své lidi anebo je posílala „ven“ s diplomatickým pasem – takto působilo v zahraničí už v létě 1948 na 2 000 agentů. 1. července 1948 ale Gottwald prohlásil: „*Lidé, kteří si říkají, že bude třetí odboj, nemají vůbec perspektivu. Spekuluji*

¹²⁵ CHOLÍNSKÝ, J. Securitas Imperii 16 (01/2010). *Nesmiřitelný rozkol 1948-195.6 Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí*. Klatovy: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010., str. 60.

¹²⁶ Tamtéž, str. 61.

především s válkou, ve které budou Němci proti nám, poněvadž třetí světová válka bez Němců nebude možná. Vše to ukazuje, co jsou zač. Již nepočítají s obnovením Československa, poněvadž i Američané a Angličané říkají, že to bude tedy nějaká konfederace. Ale i kdyby k ní mělo dojít, znamenalo by to, že by šli Němci zpět. Byl by zase nějaký protektorát nebo nějaká tzv. konfederace. Kdo by tu konfederaci ovládal? Němci! To je fantastické a je to přirozeně nesmysl. Z války nemusíte mít žádný strach. Žádná vláda na světě není s to, aby dnes, po druhé světové válce, hnala národ do nové války. Není vlády, která by to mohla udělat. Nebezpečí bude, až se zotaví Němci. Tam je takové nebezpečí. Když těch 45 nebo 50 milionů Němců znovu napájejí revanšistickým duchem a když to půjde na Západě jako dosud – mají tam také atomovou pumpu –, tak to určitě vypukne.“¹²⁷

¹²⁷ KAPLAN, K. *Poúnorový exil 1948-49*. Liberec: Dialog, 2007., str. 12-13. 200 s. ISBN 978-80-86761-69-5.

7 FAKTA O PŘÍPADU BABICKÉ TRAGÉDIE

7.1 Babický případ

2. července 1951 byli v budově školy v Babicích zastřeleni Ladislavem Malým a Antonínem Mýtyskou tři funkcionáři – učitel Tomáš Kuchtík, předseda Místního národního výboru, lesní dělník Josef Roupec, místopředseda Místního národního výboru a skladník družstva Jednota Bohumil Netolička, pokladník Místního národního výboru. Střelba zranila dělníka Františka Bláhu, předsedu Místního akčního výboru Národní fronty.¹²⁸

Obrázek 13: Místo, kde se odehrála střelba. (Vlevo je fara, kde působil kněz Václav Drbola, vpravo je škola, kde ke střelbě došlo.)

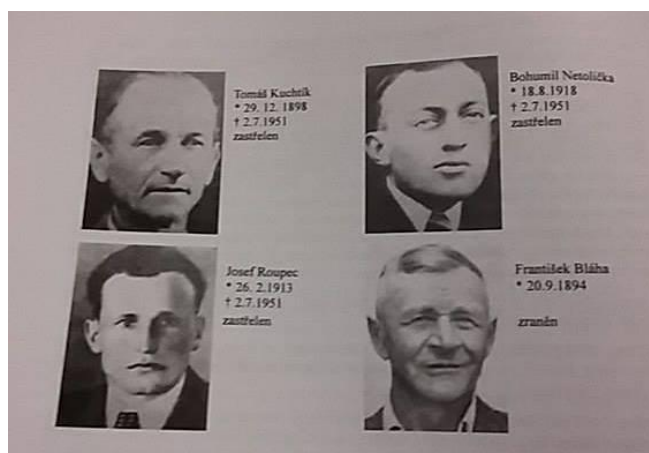

Zdroj¹²⁹

¹²⁸ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 8. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

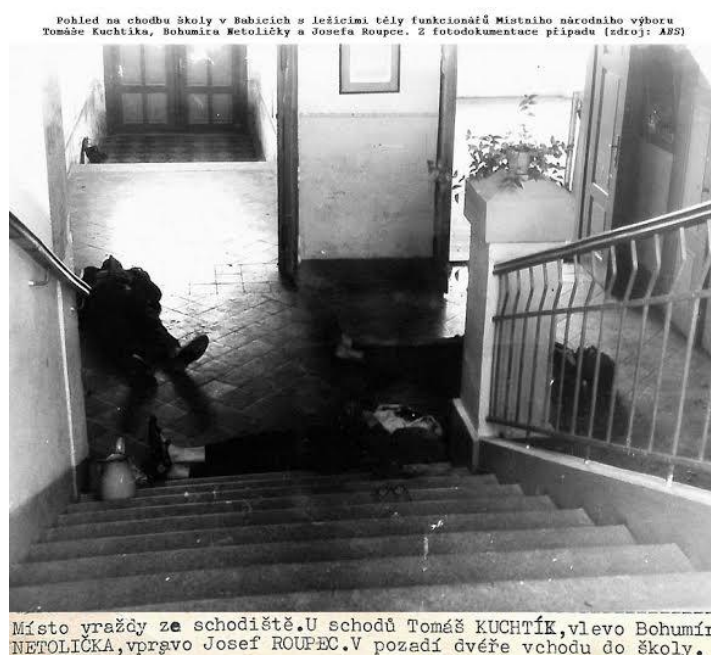
¹²⁹ Tamtéž.

Obrázek 14: Oběti babické střelby. (Nahoře vlevo Tomáš Kuchtík, nahoře vpravo Bohumil Netolička, dole vlevo Josef Roupec, dole vpravo František Bláha.)

Zdroj¹³⁰

Obrázek 15: Místo činu a oběti.

Zdroj¹³¹

¹³⁰ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 26. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

¹³¹ Dostupné z: Národní archiv, fond ÚV KSČ, nezařazeno.

Obrázek 16: Ladislav Malý

Zdroj¹³²

Komunisté to považovali za teroristický útok spáchaný nepřítelem státu. Využili situace a začali zatýkat statkáře, živnostníky, členy církve a jiné „vlastizrádce“.¹³³ Z babické tragédie se stala komunistická propaganda, která měla v lidech vzbudit odpor vůči všemu, co nebylo v souladu s komunistickým režimem, měla lidem znechutit každého, kdo se nechtěl dobrovolně vzdát svého soukromého vlastnictví, půdy apod.¹³⁴ Vražda tří funkcionářů se nikdy řádně nevyšetřila. Milan Krejčířík se ve své publikaci zmiňuje, že nikdy „*nebyla provedena balistická expertíza, nebyla určena zbraň, ze které a kým bylo stříleno, tedy nebyl určen pachatel vraždy.*“¹³⁵

Co se tedy stalo, je známo z výpovědi Antonína Mitysky, při které byl ale fyzicky a psychicky mučen. Během střelby hlídali před školou sourozenci Antonín a Stanislav Plichtovi. Po akci odešli všichni do Cidliny za Antonínem Plichtou starším, který se od jara skrýval na různých místech, a předali mu informace o tom, co se v Babicích

¹³² Dostupné z: Archiv bezpečnostních složek, V-1645 Brno.

¹³³ HERMAN V. Bakalářská práce. *Film jako nástroj manipulace a propagandy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, str. 58. 86 s.

¹³⁴ Tamtéž, str. 59.

¹³⁵ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 8. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

odehrálo. Plichta starší tento čin odsoudil se slovy ‚to se nemělo stát‘. Tušil, že to vyvolá vlnu represí. Skupina Malého následně odešla do Bolíkovíc a skryla se v poli.¹³⁶

3. července začaly probíhat v Babicích a okolí domovní kontroly. Jedna z nich odhalila úkryt Antonína Plichty staršího v Cidlině. Byl zatčen a při výslechu přiznal, pravděpodobně ze strachu o život svých synů, že se skrývají někde mezi Bolíkovícemi a Čáslavicemi. Ti byli odpoledne objeveni za pomoci letadla. Když se je pokusili zatknout, došlo k přestřelce, při které přišel o život Ladislav Malý a Antonín Plichta mladší. Stanislav Plichta byl těžce zraněn, zajat a po střelbě zůstal ochrnutý. Po tragédii v Babicích se po celém kraji začalo roznášet, že celá tato akce byla dopředu naplánovaná komunisty, protože nejméně jeden den před vraždami začaly do okolí přijíždět Lidové milice, SNB, StB a vojsko. Jednotka Lidových milic se skrývala u Badinů v Milaticích, jež leží asi jeden kilometr od Šebkovic. O plánované akci věděli pravděpodobně i šebkovičtí komunisté. Dopředu upozornili člena rady babického Místního národního výboru Huberta Plavce, aby 2. července do rady v Babicích raději nechodil. Plavec dal na jejich rady a zachránil si život.¹³⁷

Deset dnů od vraždy v Babicích došlo k prvnímu ze série naplánovaných soudních procesů. Nejvyšší stranický sekretariát v čele s Klementem Gottwaldem, Antonínem Zápotockým, Viliamem Širokým a Rudolfem Slánským se shodl, že v prvním procesu v Jihlavě dojde k sedmi trestům smrti, odsouzeným bude odebrán majetek a jejich rodinní příslušníci budou vystěhováni. Za splnění tohoto úkolu brali zodpovědnost JUDr. Štefan Rais a Ladislav Kopřiva. Obvinění byli odsouzeni s těmito slovy: *„vesměs se jedná o nepolepšitelné třídní nepřátelé, že je zde dána taková přemíra přitěžujících okolností, že bylo spácháno tolik trestných činů, tak závažných a nebezpečných pro společnost, že jedině trest smrti jest úměrným trestem pro zavinění těchto obviněných, a že jedině trest smrti může splnit úkol vytčený v § 1 tr. zák., totiž chrániti lidově-demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a vychovávat občany k dodržování pravidel socialistického soužití.“*¹³⁸ Ještě než proces začal, organizovaná kampaň pracujících požadovala co nejpřísnější potrestání viníků. O procesech se psalo

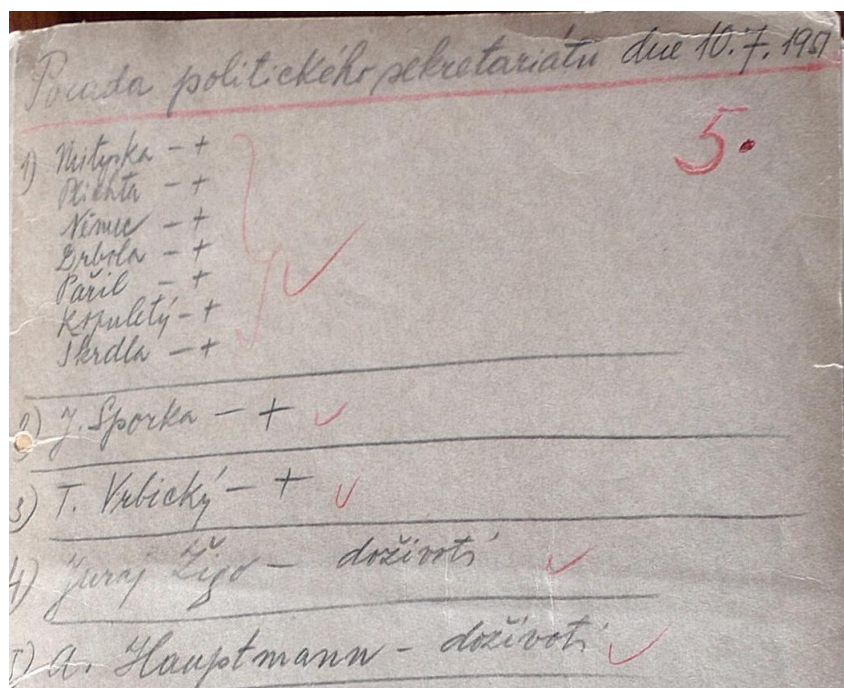
¹³⁶ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 10. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

¹³⁷ Tamtéž, str. 10-11.

¹³⁸ Tamtéž, str. 11.

v Rudém právu. Proti rozsudku se odvolali jen ti, kteří dostali trest smrti. Ti, jenž byli odsouzeni „pouze“ k odnětí svobody, raději nastoupili do výkonu trestu. Věděli totiž, že kdyby se odvolali, mohl by jim být trest zvýšen. Nejvyšší soud odvolání zamítnul, pomoci mohl už jen prezident, který také odvolání zamítnul. Poprava se uskutečnila brzy ráno 3. srpna 1951 na nádvoří Krajské soudní věznice v Jihlavě a jejich těla byla zpopelněna.¹³⁹

Obrázek 17: Z jednání KSČ (tam bylo předem rozhodnuto, kdo bude popraven).

Zdroj¹⁴⁰

Pár dnů poté nasedly do autobusu Marie Roupcová z Bolíkovice, Ludmila Vorlíčková se dvěma malými dětmi a s babičkou, Anežka Němcová se synem, Aloisie Stehlíková s dcerou a Marie Mitysková také s dcerou. Mohly si s sebou vzít pouze osobní potřeby. Cestou autobus zastavil ve věznici v Jihlavě, kde nastoupila Ludmila Plichtová, dcera popraveného Antonína Plichty. Autobus tyto ženy odvezl na Státní statek v Trnovanech, asi čtyři kilometry od Liberce, kde byly „ubytovány“ v jedné místnosti se železnými postelemi a dekami a nechyběly ani štěnice. Ženám byly zabaveny občanské průkazy.

¹³⁹ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 11-12. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

¹⁴⁰ Dostupné z: Národní archiv, fond ÚV KSČ, nezařazeno.

I přesto, co si ženy vytrpěly, velmi dobře na statku pracovaly. Státní statek pro ně později zavedl byty z původních ubytoven chmelařů. I děti ve škole to měly velmi těžké, říkalo se jim totiž „děti babických vrahů.“¹⁴¹

Uskutečnilo se celkem patnáct procesů, při kterých bylo odsouzeno 110 lidí, z toho jedenáct k trestu smrti. Čtyři lidé zemřeli ve věznici a spousty rodin byly vystěhovány z jejich domovů.¹⁴²

Obrázek 18: Babický případ na výstavě KSČ

Zdroj¹⁴³

„Dokumenty zvířeckého činu teroristů v Babicích na výstavě ‚30 let KSČ‘. Ve třech skleněných skříních jsou zde vyloženy jak americké, tak německé zbraně, granáty a třaskavinové nálože, tak i ružence a jiné předměty, nalezené u zneškodněných vrahů, kteří zabili v žoldu amerických imperialistů.“¹⁴⁴ (původní propagandistický text)

¹⁴¹ KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009, str. 12. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

¹⁴² PETROV, M. *Mlynáři od Babic*, 2009.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Ustrcr.cz. *Případ Babice*. [online]. Dostupné z: [Dostupné z: http://www.ustrcr.cz/cs/pripad-babice](http://www.ustrcr.cz/cs/pripad-babice)

7.2 Rozbor dokumentu *Moc má jméno Šibenice*

Jedním z televizních dokumentů, který se zabývá metodami komunistické StB, jejími metodami likvidace protivníka, je dokument režiséra Jiřího Šindara s názvem *Moc má jméno šibenice*. Zkoumá nehumánní chování komunistů v Československu na přelomu 40. a 50. let.¹⁴⁵ Dokument se skládá ze tří případů: Činnosti ilegální skupiny Františka Dvořáka pod názvem BOZ38, dále příběh bývalého partyzána a nasazeného udavače Josefa Matouše a třetí, kterému se budu v následující podkapitole věnovat, je případ Babice.

Rozpory mezi realitou a mystifikací lze vidět mezi tvrzeními odborníků a filmem *Vražda na pokyn*, což je propagandistický film z roku 1970. Film byl natočen proto, aby vyvrátil slova bývalého redaktora Československého rozhlasu Slávy Volného, který tvrdil, že babický případ byl skutečnou provokací Státní bezpečnosti.¹⁴⁶ Hlavní otázka, která se zde řeší, je, zda střílel v Babicích opravdu Malý. Slova bývalého vyšetřovatele ÚDV Adolfa Rázka na začátku babické části dokumentu: „*Případ Babice má začátek vlastně v útlaku rolníků, v útlaku zemědělců. Tak to bylo zamýšleno nějak vtáhnout zemědělce do protistátní činnosti, ovšem inscenované v podstatě a potom je na základě této protistátní činnosti odsoudit.*“¹⁴⁷ K tomu byli využíváni, ať už dobrovolně či násilně, informátoři, jejichž úkolem bylo podílet se na provokacích. Jmenovat můžeme např. „majora Vaška“, který byl nasazen, aby hromadil důkazy pro následující procesy. „Major Vašek“ se dokázal zařadit do jedné z odbojových skupin patřící Gustavu Smetanovi. Přesvědčí Smetanu, že je zahraniční agent a má sloužit jako náhrada za ty, se kterými byl Smetana dříve v kontaktu. Poté spolu nabírali další členy do skupiny. Škodili funkcionářům KSČ například tím, že zabili prase či zapálili stoh slámy. 30. dubna 1951 byl ale Smetana zatčen. Smetanův spoluvězeň František Kříž o Smetanově výslechu sdělil: „*Mlátili ho tak, že se pokálel. Tři dny nejedl. Měl vyražené zuby, zlomená žebra a rozdrcená varlata. Všechno vydržel, ale nakonec ho*

¹⁴⁵ Masaryk.info. Přednáška (prezentace): *Moc má jméno šibenice*. [online]. Dostupné z: www.masaryk.info/akce/293/cms/472/element/34480/download

¹⁴⁶ RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Miroslav Hladký*. [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_hladkym.php

¹⁴⁷ ŠINDAR, J. *Moc má jméno šibenice*, 2013.

zlomilo zjištění, že Marečkovi naletěl.“¹⁴⁸ Členové skupiny Gustav Smetana, Ladislav Samka a Eduard Kadrnka byli popraveni. František Mareček alias „major Vašek“ potrestán samozřejmě nebyl.¹⁴⁹

Vilém Fránek zde tvrdí, že osoba Ladislava Malého se objevuje až po zatčení Smetanovy skupiny a odsouzených osob v babickém případě, což znamená, že o osobě, která se vydávala za Malého, se dozvídáme až z pozdějších výsledků obžalovaných. Ve filmu *Vražda na pokyn* se objevují tato slova: „*To bylo tak: on tehdy působil na Jesenicku a zde zpronevěřil větší částku peněz. Protože v době vyšetřování byl nezvěstný, bylo po něm vyhlášeno pátrání. On uprchl do zahraničí a tam byl získán ke spolupráci s americkou rozvědkou.*“¹⁵⁰ Když se Malý pohyboval v zahraničních uprchlických táborech, navázal kontakt se Slovákem Ondřejem Zehalem a spolu se měli přesunout na naše území, kde měli operovat. Ve skutečnosti byl ale Zehel v létě roku 1949 chycen orgány Pohraniční stráže.

Mezi těmito dvěma výpověďmi nalézáme rozpor:

Vražda na pokyn: „*Tak již v roce 1950 se několik dní skrýval v kavárně Legie v Brně. Protože šlo o úkoly krátkodobé, dovídala se o nich Bezpečnost později, a proto nemohl být Malý odsouzen.*“

Fránek: „*Nebo je to jinak. Nebo osoba Ladislava Malého byla již zatčena, případně fyzicky zlikvidována již v tom roce 1949 a my zde máme nového Malého, Malého, který se jen jako Malý jmenuje, ale jako Malý se nenarodil, buď je to operativce Státní bezpečnosti anebo je to osoba z kriminálního podsvětí, kterou Státní bezpečnost používá k provokacím.*“¹⁵¹

Následně zde vypovídá obviněný Jindřich Nahodil, synovec Antonína Plichty, o nešťastné spolupráci s Ladislavem Malým, že se svým strýcem se setkával jen tehdy,

¹⁴⁸ HERMAN V. Bakalářská práce. *Film jako nástroj manipulace a propagandy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, str. 56-57. 86 s.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ ŠINDAR, J. *Moc má jméno šibenice*, 2013.

¹⁵¹ Tamtéž.

když se skrývali v Loukovicích. Plichta po Nahodilovi chtěl, aby zařídil setkání s určitými lidmi, stanovil místo a čas a následně měl Plichtu kontaktovat.

Další rozpor je viditelný mezi filmem *Vražda na pokyn* a Jiřím Novákem:

Vražda na pokyn: „*Koncem roku 1950 dostává Malý závažný úkol. Na území okresu Třebíč má vybudovat teroristickou organizaci. Území našeho okresu není voleno náhodou. Je tomu tak proto, že Malý zde dříve žil a dosud zde žil jeho otec, bývalý vrchní strážmistr četnictva. Malý, pokud byl mimo území naší republiky, udržoval písemný styk se svým otcem přes hostinského Jeřábka.*“

Novák: „*Když se vrátil z Vídně přes hranice ilegálně, požádal pana Jeřábka, jestli by nedonesl otcovi pistoli. Proč mladý Malý posílal otcovi pistoli přes pana Jeřábka a nedonesl mu ji tam sám? Tak bych předpokládal, že nebude posílat ještě přes někoho, ale tohle vyřídí sám, že bude chtít také otce vidět. Šlo snad o to, že Malý nebyl Malý?*“¹⁵²

Ze slov Fránka se dozvídáme, že Malý nenavštěvoval svou bývalou ženu ani děti, naopak se scházel s těmi, které už se Zehelem navštívil, zavazuje je k protistátní činnosti a spolupracuje na nesmyslných úkolech, které by nemohly zpravodajským službám přinést nějaké nové poznatky, ale StB je hodnotila jako vlastizradu. Takovým způsobem zapojil do spolupráce několik desítek osob, které pak byly odsouzeny. Následují slova Rázka, že Malý navštívil pátera Drbolu a řekl mu: „*Já jsem unesl arcibiskupa a mám ho dopravit do zahraničí.*“¹⁵³ Drbola byl popraven za to, že Malému uvěřil a poradil mu úkryt Antonína Plichty v Cidlině, kde pak došlo k ozbrojeným provokacím. Rázek je přesvědčen, že tato myšlenka nevznikla v jeho hlavě, ale byla mu nějakým způsobem „nasazena“ StB. Následuje další rozpor:

Fránek: „*Malý, ač jeho nejoblíbenější zábavou podle jeho spolupachatelů je povalovat se ve sklepě, případně popíjet alkohol nebo páchat drobnou trestnou činnost a kriminalitu, je zároveň rozsáhlým organizátorem mnoha desítek protistátních skupin. Tyto dva obrazy se vzájemně popírají.*“

¹⁵² ŠINDAR, J. *Moc má jméno šibenice*, 2013.

¹⁵³ Tamtéž.

Vražda na pokyn: „*Tady všude nacházeli teroristé úkryt i pomoc. Na poradě u Roupců večer 1. července 1951 připravil Malý babickou akci jako odvetu za to, že funkcionáři Místního národního výboru vytýkali farářovi Drbolovi neúčast na mírovém pochodu. Od Drboly věděli, kde a kdy se konají schůze rady Místního národního výboru, a označil jim jednotlivé členy.*“¹⁵⁴

Další rozpor je viditelný z úryvku *Vraždy na pokyn*, kde vypovídá přeživší František Bláha o tom, jak střelba probíhala. Na závěr říká: „*Jak padl Netolička, nevím, poněvadž stál za mnou.*“¹⁵⁵ To si ale protiřečí s tím, že Bláha později svému kamarádovi řekl, že ke střelbě by nedošlo, kdyby Netolička nevytáhl zbraň. Jak to ale mohl vědět, když Netolička stál za ním? Následuje další úryvek z *Vraždy na pokyn*, kde jakýsi lékař popisuje polohy obětí, každou popisuje jinak, ale podle fotografie (obrázek č. 15 v předešlé podkapitole) víme, že všechny oběti ležely v naprosto stejné poloze, což je i podle lékaře Michala Zeleného nepřirozené a nesmyslné.

Následuje úryvek z *Vraždy na pokyn*, kde už se začíná mluvit o tom, že byl zastřelen dvojník Malého příslušníky SNB, resp. pilotem, který nad Babicemi po tragédii kroužil. Otázkou je, zda byl zastřelen pravý Malý či nikoli. Podle Petry Urbanové z brněnského antropologického ústavu je dle fotek živého a údajně mrtvého Malého vyloučeno, že by šlo o dvě osoby a došla k závěru, že je zde vysoká míra podobnosti. Podobu skutečného Malého tedy známe, ale co měl společného se zastřeleným v bolíkovickém poli? V závěru dokumentu je opět úryvek z *Vraždy na pokyn*, kde příslušník SNB tvrdí: „*Tak z tohoto místa jsme ho nesli a nesl jsem ho až támhle k silnici, kde stálo auto, a než jsem tam došel, tak jsem byl celej od krve, celý záda, nohavice i do bot mi to teklo a po cestě mu vypadly doklady, které měl u sebe, pak jsem to zkontroloval, že skutečně to Malej je, ovšem v šedesátém osmém roku byla tady taková fáma, že Malej je naživu, ovšem je to volovina, páč mně to nebude nikdo vykládat, kde já jsem ho osobně nesl sám a podle dokladů bylo zjištěno, že Malej to je.*“¹⁵⁶ Podle fotografie (obrázek č. 16) Ladislava Malého doktor Zelený zamítá, že by byl mrtvý nebo nějak zraněný, jeho nepřítomný

¹⁵⁴ ŠINDAR, J. *Moc má jméno šibenice*, 2013.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

výraz nasvědčuje spíše tomu, že byl pod vlivem alkoholu. To je však v rozporu se zprávou z patologie, podle které mělo dojít k průstřelu plic.

Na závěr podle porovnání výpovědi odborníků a filmu *Vraždy na pokyn* lze říci, že tento film byla opravdu jedna velká mystifikace. Je zřejmé, že Malý nebyl Malý a zastřelen nebyl. Pravděpodobně byl nasazen jako operativec a byl využíván StB k dalším provokacím.

7.3 Třicet případů majora Zemana jako vrchol mystifikace

Téma babického případu jako využití propagandy ideologie komunistického režimu se objevuje v desáté epizodě seriálu *Třicet případů majora Zemana*. Příběh začíná tím, že major Zeman přijíždí do Plánic (ve skutečnosti jde o Babice) vyšetřovat sérii několika podezřelých požárů. Zeman se zde setkává se starým přítelem Karlem Mutlem, místním předsedou KSČ, a odvádí ho k sobě domů, kde se Zeman setkává s jeho ženou Blankou. Následně Zeman sděluje, že přijel služebně a společně s Mutlem odchází na Národní výbor nacházející se ve škole. Zeman zde občanům z lidové samosprávy, jež zastupují ves, sděluje, že do Prahy na ministerstvo přišel dopis od místního hajného Bosáka, ve kterém udává místní složky Bezpečnosti, které kryjí trestnou činnost a přehlíží požáry a přepadení hájovny, při kterém byl okraden. Občané se hlasitě rozčilují se slovy, že si přepadení určitě Bosák vymyslel. Následně Zeman a Mutl odchází do hospody, kde je přítomný také bývalý kulak Eman Zahradník, ze kterého se stal těžký alkoholik. Zde můžeme vidět, jak se komunisté snažili prostřednictvím filmu ovlivnit diváky tím, že z někoho, kdo býval velmi bohatý sedlák, se stal obyčejný alkoholik a hlupák. Mutl se Zemanovi svěřuje, že je velmi nešťastný a jeho žena chodí posluhovat na faru. Večer Zeman odvede opilého Mutla domů a na zahradě vede rozhovor s Blančíným otcem, v tu chvíli zahlédnou požár. Do Plánic přijíždí příslušníci StB poručík Žitný, se kterým se už Zeman zná z jiného případu, a s ním i Janda, tajemník Okresního výboru strany. Janda s sebou nese letáky, na kterých se vyhrožuje vraždou.

Janda: „Tyhle ty letáky jsme našli různě po okrese.“

Vyšetřovatel: „*To je ale svinstvo. Vyhrožovat vraždama, zvířata. To vypadá, že v tom má prsty tahle banda.*“

Žitný: „*Stopy nějaké máte?*“

Zeman: „*No zatím je to slabounký.*“

Vyšetřovatel: „*Bylo použito benzínu, ale z kůlny, kam jsme šli skoro najisto, nezmizelo nic. Všechno tam stojí netknuté a zaprášený už několik měsíců.*“

Zeman: „*Tak tahle spirála nám dělá nakonec přece jen tuhle vošklivou hadibabu. Čekal jsem to.*“

Žitný: „*Je to diverzní skupina s jasným protistátním cílem. Jestli je místní nebo řízená ze zahraničí, ještě nevíme*“¹⁵⁷

Zde je jasné, že se komunisté snažili lidem vnutit názor, že tato činnost (zapalování stodol) směřovala k poškozování ideologie KSČ, což zahrnovalo v tomto případě fungování JZD. Ve skutečnosti to bylo tak, že byli využíváni informátoři, jejichž cílem bylo podílet se na provokacích. Vhodným příkladem je ve výše zmiňované podkapitole „major Vašek“, který se přidal ke Smetanově odbojové skupině a páchal s ním protistátní činnost, která škodila funkcionářům KSČ. Tato činnost zahrnovala i zapalování stohů slámy.

Zeman na služebně ještě vypravuje, že když byl v koncentračním táboře, tak se tam seznámil s jakýmsi Marešem, kterého údajně udal jistý hajný Bosák ze Závisti, což byl jeden z důvodů, proč byl do Plánice Zeman poslán – aby zjistil, zda jde o stejného člověka.¹⁵⁸

Následně místní faru přepadává kapitán (ve skutečnosti Ladislav Malý). Vyhrožuje faráři (ve skutečnosti farář Drbola), že pokud ho nebytuje, poví všem, jak udával za druhé světové války gestapu mj. i otce Blanky. Realita je taková, že Malý vyhledal Drbolu a snažil se ho zaujmout historkou, že unesl arcibiskupa Josefa Berana z internace. Drbola mu uvěřil a prozradil mu úkryt Antonína Plichty u Ludvíka Stehlíka

¹⁵⁷ SEQUENS, J. st. *Třicet případů majora Zemana (Vrah se skrývá v poli)*, 1974.

¹⁵⁸ GRACLÍK M.; NEKVAPIL, V. *30 případů majora Zemana. Příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Omega, 2014, str. 127. 448 s. ISBN 978-80-7390-232-2.

v Cidlině. Zde se ale začaly odehrávat ozbrojené provokace proti místním funkcionářům. Drbola byl zatčen dva týdny před babickou tragédií a byl popraven.¹⁵⁹ V tomto seriálu je Drbola líčen jako záporná osoba, která o plánované střelbě ve škole věděla, ale nijak se tomu nesnažila zabránit.

Obrázek 19: Scéna mezi knězem a kapitánem.

Zdroj¹⁶⁰

Děj pokračuje tím, že Mutl se pohádá s Blankou, jelikož se chce odstěhovat do města. Zavírá se do vedlejší místnosti a jejich dům přepadnou dva muži v černých dlouhých kabátech a černých šátcích přes obličej. Jednalo se o členy diverzní skupiny, pravděpodobně o Bosáka a jeho syna. Jejich cílem bylo zastřelit Mutla, ten však reaguje rychle a postřelí jednoho z nich.

Obrázek 20: Scéna, kdy do domu vejdou útočníci.

Zdroj¹⁶¹

¹⁵⁹ DOLEŽALOVÁ, M. Ustrcr.cz. *Římskokatolická církev. Václav Drbola*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/vaclav-drbola-1912-1951>

¹⁶⁰ SEQUENS, J. st. *Třicet případů majora Zemana (Vrah se skrývá v poli)*, 1974.

¹⁶¹ Tamtéž.

Poté se konala schůze MNV ve škole, ale nikdo na schůzi nepřišel. Na schůzi byl pouze Mutl a další tři členové. Jeden z nich neúčast obyvatel odůvodnil jejich strachem z přepadení, které postihlo Mutla. Podle plánického případu mělo přepadení diverzní skupinou za následek vyvolání strachu mezi lidmi. Skutečností však byla nevěle lidí podporovat komunistický režim.

Člen MNV: „*Co řveš? Je to zbytečný. Nikdo z nich stejně nepřijde. Mají strach.*“

Mutl: „*Z čeho oni můžou mít strach?*“

Člen MNV: „*Ze všeho. Z toho, že vyhořel kravín, že tebe přepadli, že Eman včera zatkl. ZE VŠEHO! Už je toho na tuhle vesnici moc.*“

Mutl: „*Ti paznehti zatracený zbabělý. Paznehti.*“

Člen MNV: „*Nenadávej jim! Copak se divíš? Vždyť i ty máš strach!*“¹⁶²

Mutl svolává na večer mimořádnou schůzi. Žitný oznamuje Zemanovi, že se jedná o totožného Bosáka, který kdysi udával gestapu. Večer odchází Mutl na schůzi a Blanka k faráři, aby mu uklidila, ten ji ale nepřijme. Před střelbou se kapitán schovávající se u faráře opije a „*prozrazuje, že nebojuje ani pro víru ani pro nějakou ideu ‚jako komunisti‘, ale kvůli tomu, aby vyléčil své pošramocené sebevědomí, vydělal peníze a mohl si v Mnichově otevřít vojenský bar.*“¹⁶³ Mezitím Zeman a skupina příslušníků jdou do hájovny pro Bosáka. Ten už tam ale není a najdou jen jeho postřeleného syna (jeden z maskovaných útočníků postřelených Mutlem), který tvrdí, že jeho otec je s nějakým kapitánem na faře. Ke svému činu se přizná.

Na probíhající schůzi Mutl oznámí, že do města se už nechystá a přijímá funkci předsedy JZD. V tu chvíli do školy vtrhnou tři zahalení muži a všechny zastřelí. Ve skutečnosti ale jeden přežil, byl to František Bláha. Diverzanti se skrývají v poli, kde se nachází i opilý Eman. Sdělí mu, co se stalo a Eman na ně zavolá příjíždějící Bezpečnost, diverzanti ho ale ještě stihnou zastřelit. Členy skupiny byli tedy Bosák, hostinský a kapitán ukrývající se u faráře. Realita je ale taková, že po akci odešli všichni

¹⁶² SEQUENS, J. st. *Třicet případů majora Zemana (Vrah se skrývá v poli)*, 1974.

¹⁶³ Ustrcr.cz. *Případ Babice – Historický kontext*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/pripad-babice-historicky-kontext>

do Cidliny za Antonínem Plichtou starším, který se od jara skrýval na různých místech, a předali mu informace o tom, co se v Babicích odehrálo. Plichta starší tento čin odsoudil se slovy ‚to se nemělo stát‘. Tušil, že to vyvolá vlnu represí. Skupina Malého následně odešla do Bolíkovíc a skryla se v poli.¹⁶⁴ Zeman vyzývá uprchlíky, aby se vzdali. Pak se loučí s Žitným a Plánici opouští.

Obrázek 21: Zastřelení členové MNV.

Zdroj¹⁶⁵

Hlavní rozpor se tedy skrýval v tom, že protistátní činnost (zastřování, pálení stodol) vykonávali nepřátelé režimu. Je ale jasné, že tyto činnosti prováděli provokatéři nasazení StB. Páter Drbola nebyl takový, jak je popisován v seriálu – byl bohužel jen příliš důvěřivý a na to doplatil vlastním životem.

¹⁶⁴ Pozn.: Viz kapitola 7.1

¹⁶⁵ SEQUENS, J. st. *Třicet případů majora Zemana (Vrah se skrývá v poli)*, 1974.

8 ROZBOR HRANÉHO FILMU A POROVNÁNÍ SE SKUTEČNOSTÍ

V následující kapitole se budu věnovat komparaci mezi realitou a mystifikací ve filmu *Rodinné trampoty oficiála Tříšky* a *Vzbouření na vsi*.

8.1 Rodinné trampoty oficiála Tříšky

„Přiznejme si to, je to agitka, ale je to dobrá agitka. Tedy ani ne tak díky pojetí režiséra Macha, ale díky naprosto výbornému Sašovi Rašilovovi, jehož komediální talent byl ve filmu tak málo využíván, když pominu komedie Přijdu hned a Hostinec U kamenného stolu. Právě Rašilov povýšil jinak ne moc pestrý námět na dobrou komedii, které jasně vévodí.“¹⁶⁶

Rodinné trampoty oficiála Tříšky je komedie z roku 1949. Režíroval ji Josef Mach, o kameru se postaral Jan Roth a hudbu složil Julius Kalaš. Film trvá 98 minut a hráli v něm: Saša Rašilov st., Jarmila Kurandová, Rudolf Hrušínský, Antonín Šůra, Stanislav Fišer, Alena Kreuzmannová, Lída Vostrčilová, Robert Vrchota a další. Film se měl původně jmenovat *Kdo spí, ten krade*.¹⁶⁷

Děj filmu se odehrává v roce 1947. Hlavní aktér, oficiál Tříška (Saša Rašilov st.), žije s početnou rodinou v Praze a pracuje jako bytový referent. Po čase je jeho psychika narušena kvůli nátlaku v práci a je nucen jít do penze. Stává se z něj despota a cholerik. Pan Tříška je od té doby velmi vznětlivý a má obrovskou averzi vůči vojákům a písni, kterou při pochodu zpívají, protože Tříška je sbormistrem v amatérském sboru a vojáci zpívali falešně. Rozhodne se tedy, že s celou rodinou odjede někam, kde bude mít klid. Rozhodnou se pro penzion Harmonie ve Strmině, který je považován za nejklidnější místo v republice. Cestou vlakem se v kupé seznámí s panem Velebou, který se k jejich dovolené přidá. Pan Veleba je malíř pokojů, ale všem tvrdí, že je hospodářský správce.

¹⁶⁶ BARTOŠ, P. (Bart) Komentář na portálu ČSFD.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/6298-rodinne-trampoty-oficiala-trisky/komentare/>

¹⁶⁷ ČSFD.cz. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/6298-rodinne-trampoty-oficiala-trisky/prehled/>

Ani na tomto místě Tříška nenalezne klid kvůli pochodujícím vojákům za doprovodu písně, kterou tak nenávidí.

Druhý den ráno opouští Strmín a přemístí se do Horek, kde je s rodinou ubytován v nejmenované chalupě. Ale ani tady se pan Tříška vojákům nevyhnul, Horky chtěl opustit, ale nakonec v nich s rodinou zůstali. I přesto, že chtěl zapomenout na práci, věnovat se odpočinku a pěveckým zájmům, prostředí ho natolik ovlivnilo, že se začal věnovat zemědělským pracím na poli. Seznámil se tu s velitelem vojáků Vránou, který chodí s jeho dcerou. Ani to, že je voják a že chodí s jeho dcerou, pan Tříška netuší a s Vránou se spřátelí. Pan Veleba se dá dohromady s druhou dcerou pana Tříšky a vyjde najevo pravda, že není soukromým hospodářem. Na konci filmu se i pan Tříška dozví, že Vrána je velitelem vojáků, ale jeho reakce jsou poměrně neutrální.

Celý film je propletený komunistickou ideologií s cílem přimět diváky, aby si uvědomili, že kolektivizace je správná. Tříška zpočátku odmítá jakoukoli práci, nesnáší vojáky a brigádníky. Důležitá je tedy proměna názorů Tříšky. Město pomáhalo venkovu ve žních a i to Tříška zprvu odmítal. Je patrná i propaganda hospodářství tím, že pan Veleba si moc přeje, aby se hospodářem stal.

Na začátku filmu tedy Tříška odejde do penze a celá rodina se sejde u večere. Děti ho žádají, jestli by mohli jet někam na dovolenou na vesnici, kde by se mohli všichni zapojit do práce, což Tříška nejprve odmítá.

Jirka: „*Tatínku, chtěl bych pronést řeč. My jsme se s Julínkem a se Slávkou dohodli, že pojedeme někam na dovolenou. Pletem se tu jeden druhému a Julínek už má prázdniny.*“

Slávka: „*No, všichni ostatní už někde pracují, tatínku.*“

Tříška: „*Ale já jsem Julínkovi už jednou vysvětlil, že prázdniny má proto, aby si odpočinul. Žádné učení a žádná práce. Odpočinek, lehká četba.*“

Julínek: „*Ale my tam nebudeme...*“

Tříška: „*MLČ!*“

Jirka: „*Slávka má dovolenou, tak v pondělí bysme mohli už vyrazit.*“

Slávka: „A máme vyhlídnutou prýma vesnici, tatínku.“

Odónek: „No, nám končí sezona, také bych mohl někam odstartovat. No na žně ne. To ne.“

Tříška: „Jo, tak Jirka a Julínek se rozhodli. Pojedou na žně. Odónek někam za koníčkama, nejspíš do Chuchle. A co Boženka? Nepojede také někam?“

Božena: „Tázali se nás v ... (není rozumět), kdy budeme chtít dožít dovolené. Hodilo by se jim to nyní. Je mrtvá sezona.“

Tříška: „Mrtvá sezona... Mrtvá sezona... A já kdybych už byl taky mrtvej. OTCE SE NIKDO NA NIC NEPTÁ!“

Všichni se kolem Tříšky seběhnou, aby se nerozčiloval.

Tříška: „Tak dobrá, bude po vašem. Bude... Pojedeme všichni. Košilka. Gastol. Nájemce. HARMÓNIE.“ (Tříška má záchvat.)

Tříšková: „Tak dobře, tatínku, pojedeme tedy společně, celá rodina.“¹⁶⁸

Rodina tedy odjede do již zmiňovaného Strmína, kde pobudou jednu noc, protože i zde jsou vojáci a to Tříška nestrpí. Odjíždí tedy do Horek. Následuje scéna mezi velitelem Vránou a nájemníkem chalupy, kde bude Tříška s rodinou bydlet.

Muž na motocyklu: „Staly se případy, že přijeli brigádníci a nikdo si jich ani nevšiml.“

Předseda u družstva: „No, to se u nás nestane, bud' bez starostí.“

Muž na motocyklu: „Ostatně, ty víš, jak jednat s lidmi.“

Předseda družstva: „Ále... Koukej, už jedou.“¹⁶⁹ (Myslel tím brigádníky.)

Muž na motocyklu odjede a předseda jde přivítat Tříškovi. Nabídne jim ubytování a Tříškovi ho přijmou. I tady v Horkách jsou vojáci a Tříška chce následující den odjet. Vrána nechá odvést koně pryč a přesvědčí Tříšku, aby zůstali s tím, že mu řekne, jak

¹⁶⁸ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Rozhovor s rodinou u večere)

¹⁶⁹ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Rozhovor mezi nájemníkem a Vránou)

skvěle se v Horkách rybaří. Přijíždí předseda družstva, který se domnívá, že Tříškovi jsou brigádníci a chce s nimi jít na žně. To Tříška odmítá se slovy: „JÁ NEJSEM ŽÁDNÝ BRIGÁDNÍK, JÁ JSEM PENZISTA! JÁ POTŘEBUJU KLID, ANO KLID, KLID DOMOVA, SPÁNEK A JÁ NIKAM NEPUDU!“¹⁷⁰ Z této citace je patrné, že Tříška stále ještě nezměnil názor na zemědělství a brigádníky.

Tříška odchází s Vránou na ryby a ostatní jedou pracovat na pole. Tříška cestou narazí na sedláka, který hází seno a stěžuje si, že mu nikdo nepomůže. Tříšku uráží svými připomínkami a ten se rozhodne dokázat mu, že je stále schopný pracant. Tady už můžeme pozorovat, že se i Tříška začíná zapojovat do práce. Po společném obědě odchází Tříška sám na ryby. Blíží se bouřka a Vrána poprosí zbytek rodiny, jestli by jim nepomohli na poli a jedou tedy na žně. Julínek zahlédne Tříšku, jak stojí v potoce a rybaří, Tříška se snaží schovat, aby nemusel pomáhat. Veleba se svěří Vránovi, že chová sympatie k Boženě a Vrána jim chce pomoci, a tak Tříškovi řekne, že je potřeba nějaké práce a že to ti dva vykonají. Tříška se k nim chce přidat a zde je pozorovatelný další náznak toho, že se Tříška zapojuje do práce.

Obrázek 22: Záběr na schovávajícího se Tříšku.

Zdroj¹⁷¹

¹⁷⁰ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949.

¹⁷¹ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Schovávající se Tříška, aby nemusel pracovat.)

Tříška vede rozhovor s Velebou při pastvě krav a Veleba se přiznává, že není hospodářem, nýbrž malířem pokojů. *„Pane Tříška, buďte tak hodnej, neprozrazujte to na mě, že jsem malíř, že nejsem hospodář.“*¹⁷² Je zřejmé, že se komunisté snažili propagovat práci hospodáře jako sen každého muže. Film končí pěveckým výstupem rodiny Tříškových a vojáků. Tříška se právě zde dozví, že Vrána je vojenský velitel, jeho reakce jsou však neutrální. Setká se se svými bývalými klienty, kteří mu děkují, že jim tenkrát byt v Praze nedal, že žijí zde na vesnici a jsou mnohem šťastnější. Poslední záběr je na Tříšku, který už není despotický, naopak je harmonický a klidný. Vede rozhovor s paní Tříškovou:

Tříška: *„Víš, Marie, tak si myslím, že prvně přidělím jedněm novomanželům pěkný byt.“*

Tříšková: *„Jaký byt?“*

Tříška: *„Ten náš v Praze.“*

Tříšková: *„Jak to myslíš, tatínku? Jiný byt přece nedostaneme.“*

Tříška: *„Dostanem, dostanem. Tenhle. Starým penzistům se sluší udělat místo mladým a jít tam, kde ještě můžou udělat kus práce. Přece nebudu chodit na Petřín krmit vrabce. Copak se ti tady nelíbí?“*

Tříšková: *„Líbí, tatínku, líbí. Přece jsem ti už kolikrát sama říkala, že by nám venku bylo líp.“*

Tříška: *„Vidíš, tak je to správné. Rodinu udržovati sluší se v každé době. Kdo nedbá svazků, brzy to shledá. Jedině bratr mého děda...“* (Tříškovi není rozumět, začne opět hrát vojenská píseň v okolí. Paní Tříšková zavře okno.)

Tříška: *„Co je?“*

Tříšková: *„Vojáci! Zpívají.“*

Tříška: *„Moc hezky zpívaj. Tak je nech zpívat. Bože holka, ty seš teď nervózní.“*¹⁷³

¹⁷² MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Rozhovor mezi Velebou a Tříškou.)

¹⁷³ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Rozhovor mezi Tříškou a Tříškovou.)

Obrázek 23: Záběr na harmonického Tříšku.

Zdroj¹⁷⁴

Tento film je názornou ukázkou toho, jak se komunisté snažili propagovat svou ideologii prostřednictvím filmu. Chtěli zde ukázat, že brigádníci a kolektivizace jsou správné a že každý na to dříve nebo později přijde, a k tomu využili proměnu názoru oficiála Tříšky. Ukazují, že Tříška se svým negativním názorem na práci a vojáky, je velmi despotický, nervózní a cholerický. Když ale svůj postoj změní, je najednou milý a vyrovnaný. Tříška se tedy začne podílet na pracovním úsilí, které vedlo budování „nové lepší společnosti“. Ve skutečnosti tato „nová lepší společnost“ zahrnovala politické procesy s nepřáteli státu, hromadnou kolektivizaci hospodářství, násilnou likvidaci zemědělců a nucené vstupy do JZD. Tímto chtěli skrytě ukázat, jaký je povahový rozdíl mezi příznivcem a odpůrcem kolektivizace.

¹⁷⁴ MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*, 1949. (Tříška na konci filmu s pozitivním přístupem.)

ZÁVĚR

V úvodu se autorka zmiňovala, že cílem práce je odhalit převrácení skutečnosti ve filmu ve 40. a 50. letech 20. století. Autorka podrobně zkoumala detaily ve filmu a seriálu, aby mohla být zodpovězena základní otázka, na kterou si již lze odpovědět, a to „*Jak se vyznačuje komunistická mystifikace a propaganda ve filmu?*“.

Ve druhé kapitole bylo zjištěno, že se komunisté zbavovali nepřítele státu velmi brutálně. K „likvidaci“ využívali inscenované soudní procesy, při kterých byli obvinění odsouzeni bez důkazů k nadměrně vysokým trestům včetně trestu smrti. Komunisté nemohli přiznat, že soudní procesy probíhají tímto způsobem, a proto se snažili lidem vnutit „skutečnost“, že obvinění škodili státu např. nesouhlasem s kolektivizací, a představovali obviněné jako záškodníky. Aby mohli tyto propagandistické ideje šířit, využívali tisk, rozhlas, ale také filmy, dokumenty či seriály, čímž se zabývá kapitola třetí a čtvrtá. Celá teoretická část dala podklad pro analýzu v praktické části.

Analýzou filmu v osmé kapitole *Rodinné trampoty oficiála Tříšky* autorka zjistila, že hlavním smyslem tohoto snímku byla propaganda tehdejší kolektivizace. Cílem filmu bylo ukázat, jak se proměňuje názor a postoj obyčejného člověka. Despotický a cholerický Tříška nesouhlasící s prací na poli, brigádníky a vojáky postupně ve filmu mění názor a stává se z něj mírumilovný člověk milující vše komunistické. Tímto si můžeme odpovědět na naši základní otázku, tedy že komunisté chtěli charakterizovat člověka odmítajícího režim jako nervózního tyrana, který ale později přijde na to, že komunismus a kolektivizace je to nejlepší, a stává se z něj harmonický sympatický tvor.

Sedmá kapitola byla věnována babickému případu. Pomocí dokumentu *Moc má jméno šibenice* autorka zjistila skutečnou realitu tohoto případu a následně ji porovнала s komunistickou verzí v seriálu *Třicet případů majora Zemana*, konkrétně v epizodě *Vrah se skrývá v poli*. Komunisté samozřejmě nepřiznali, že k protistátní činnosti a provokacím využívali nasazené agenty, ale naopak ukázali, že protistátní činnost prováděli obyčejní lidé, poukázali na to, jak se chovají „nekomunisté“. Očernili také církve tím, že v této epizodě místní farář, který ve skutečnosti představoval faráře Drbolu, udával během druhé světové války gestapu. Skutečnost se má ale tak, že Drbola byl pouze příliš důvěřivý, na což pak později i doplatil.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

BÁRTA, M. a kol. *Securitas Imperii 10. Cenzura československého filmu a televize v letech 1953-1968*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-01-4.

DOVENEROVÁ, S. Bakalářská práce. *Politické procesy vedené komunistickým režimem proti ženám na příkladu Milady Horákové, Fráni Zemínové a Antonie Kleinerové a jejich medializace v dobovém českém denním tisku*. Praha: Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, 2009. 62 s.

DVOŘÁKOVÁ, Z. *Politikové na útěku*. Praha: Epoque, 2004. 248 s. ISBN 80-86328-39-2.

FORMÁNKOVÁ, P.; KOURA, P. *Žádáme trest smrti!* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. 607 s. ISBN 978-80-87211-03-8.

GRACLÍK M.; NEKVAPIL, V. *30 případů majora Zemana. Příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Omega, 2014. 448 s. ISBN 978-80-7390-232-2.

HERMAN V. Bakalářská práce. *Film jako nástroj manipulace a propagandy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 86 s.

CHOLÍNSKÝ, J. *Securitas Imperii 16 (01/2010). Nesmiřitelný rozkol 1948-195.6 Politický aktivismus v první etapě českého exilového hnutí*. Klatovy: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010.

JECH, K. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. 336 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

JINDRA, M. *Strážci lidskosti*. Praha: Náboženská obec CČSH, 2007. 164 s. ISBN 80-7000-089-9.

KAPLAN, K. *Poúnorový exil 1948-49*. Liberec: Dialog, 2007. 200 s. ISBN 978-80-86761-69-5.

KAPLAN, K. *Proměny české společnosti 1948-1960, Část druhá, Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. 467 s. ISBN 978-85-8275-155-3.

KLUSÁKOVÁ, M. Bakalářská práce. *Mediální konstrukce obrazu obviněného Rudolfa Slánského při politických procesech v 50. letech*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2008. 134 s.

KOLEČKOVÁ, E. Diplomová práce. *Vliv sovětské propagandy na československou kulturní politiku 1948-1956*. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, 2010. 114 s.

KOUBA, M. a kol. *Kontexty propagandy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. 350 s. ISBN 978-80-7395-515-1.

KREJČÍŘÍK, M. *Poslední soud v kauze Babice*. Praha: vlastním nákladem, 2009. 56 s. ISBN 978-80-254-6527-1

PERNES, J.; ROKOSKÝ, J. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Brno: Prius, 2005. 392 s. ISBN 80-7285-053-9.

PERNES, J.; ROKOSKÝ, J.; SVOBODA, L. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. 476 s. ISBN 978-80-87211-96-0.

RŮŽIČKA, M. *Vyhnanci – akce „Kulak“*. Havlíčkův Brod: vlastním nákladem, 2008, 479 s. ISBN 978-80-254-6522-6.

ŠINDAR, J. Rigorózní práce. *Mgr. Jan Šrámek v letech 1948 – 1956*. Olomouc: Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7452-015-0.

Internetové zdroje

BÁRTA, M. Stopytotality.org. *Dějiny komunistické totality v Česku v letech 1948-1960*. 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.stopytotality.org/ke-stazeni/dejiny-1948-1960>

BARTOŠ, P. (Bart) Komentář na portálu ČSFD.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/6298-rodinne-trampoty-oficiala-trisky/komentare/>

CAJTHAML, P. Totlita.cz. *Rada svobodného Československa (pokus o vrcholovou organizaci českého a slovenského exilu)*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/rsc.php>

ČSFD.cz. *Rodinné trampoty oficiála Tříšky*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/6298-rodinne-trampoty-oficiala-trisky/prehled/>

DOLEŽALOVÁ, M. Ustrcr.cz. *Římskokatolická církev. Václav Drbola*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/vaclav-drbola-1912-1951>

CHMELÍK, J. Fdb.cz. *Jaroslav Mach*. [online]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/32903-jaroslav-mach.html>

Ideologické filmy 50. let a normalizační kinematografie. V. I. Lenin. Citát (v rozhovoru s komisařem pro osvětu A. V. Lunačarským, únor 1922). [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

KALOUS, J. *Komunisté před soudem. K některým aspektům politických procesů v Československu na počátku 50. let*. In *Paměť a dějiny* 4/2012, s. 3–8. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1204/003-008.pdf>

KREJČÍŘÍK, M. Totalita.cz. *Volby 1946*. [online]. Dostupné z: http://totalita.cz/volby/volby_1946.php

KREJČÍŘÍK, M. Totalita.cz. *Volby 1946. Volební program KSČ - Jdeme do voleb pod praporem práce pro republiku!* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_05_04.php

LAUŠ, J. *Hanzelka a Zikmund: Cesta kolem světa za 1290 dní*. 04-06-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.filmavideo.cz/index.php/co-jste-mozna-nevedeli/474-hanzelka-zikmund>

LOPOUR, J. CSFD.cz. *Miroslav Cikán*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3164-miroslav-cikan/>

LOPOUR, J. CSFD.cz. *Václav Gajer*. [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/tvurce/3179-vaclav-gajer/>

MARX, K.; ENGELS, F. *Manifest komunistické strany*. [online]. Dostupné z: http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/km&fe_km.htm

Masaryk.info. Přednáška (prezentace): *Moc má jméno šibenice*. [online]. Dostupné z: www.masaryk.info/akce/293/cms/472/element/34480/download

MICHÁLEK, S. Dejinyasoucasnost.cz. *Odmítnutí Marshallova plánu*. [online]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/7/odmitnuti-marshallova-planu/>

MIKOLÁŠ, D. *Československo 1945-1989*. 2009. Aktualizováno: 09-06-2014. [online]. Dostupné z: <http://www.davidmikolas.cz/dejepis/prezentace/ceskoslovensko.pdf>

MIKOLÁŠ, D. *Odsun Němců*. [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_odsun_nemcu.pdf

MIKOLÁŠ, D. *Pomocné technické prapory a tábory nucených prací*. [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_tabory_nucenych_praci.pdf

MIKOLÁŠ, D. *Vítězný únor 1948*. [online]. Dostupné z: http://www.davidmikolas.cz/dejepis/texty/devitka/cs_komunisticky_prevrat.pdf

Rizeniveskolstvi.cz *Nacistická čítanka. Der Giftpilz*. [online]. Dostupné z: http://www.rizeniveskolstvi.cz/resources/Pracovn%C3%AD%20text_nacistick%C3%A1%20%C4%8D%C3%ADtanka.pdf

RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Košický vládní program*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kvp.php>

RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Miroslav Hladký*. [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_hladkym.php

RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Národní fronta Čechů a Slováků*. [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/nf.php>

RŮŽIČKA, D. Totalita.cz. *Přídělový systém*. [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/syst_pridel.php

RYBÁŘ, R. Totalita.cz. *Marshallův plán*. [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

SEDLÁČKOVÁ, L. *Politický proces s Rudolfem Slánským*. 2005. [online]. Dostupné z: <http://www.crg.cz/sekce/historie/referaty/20-stoleti/slansky/index.htm>

ŠIMAN, J. *Ideologicky zaměřené filmy padesátých let*. [online]. Dostupné z: <http://mujweb.cz/czfilm/Podsekce/Sorela.htm>

ŠIMÍČEK, P. *Působení nacistické propagandy na děti a mladé Němce*. 17-05-2013. [online]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pusobeni-nacisticke-propagandy-na-deti-a-mlade-nemce/>

TOMEK, P. Totalita.cz. *Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)*. [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>

Ustrcr.cz. *Medailony vedoucích funkcionářů KSČ. Rudolf Slánský*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/rudolf-slansky>

Ustrcr.cz. *Případ Babice – Historický kontext*. [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/pripad-babice-historicky-kontext>

Ustrcr.cz. *Případ Babice*. [online]. Dostupné z: Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/pripad-babice>

VLČEK, T. Totalita.cz. *Benešovy dekrety*. [online]. Dostupné z:
http://totalita.cz/vysvetlivky/o_benese_dekr.php

Použité filmy

MACH, J. *Rodinné trampoty oficiála Trášky*, 1949.

PETROV, M. *Mlynáři od Babic*, 2009.

SEQUENS, J. st. *Třicet případů majora Zemana (Vrah se skrývá v poli)*, 1974.

ŠINDAR, J. *Moc má jméno šibenice*, 2013.

ZEMAN, B. *Anděl na horách*, 1955.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Časopis Der Stümer.....	12
Obrázek 2: Čítanka Der Giftpilz.....	12
Obrázek 3: Kontrast mezi „pracujícím“ árijským Němcem a „zahálčivým“ Židem.....	13
Obrázek 4: Komunistická propaganda v ČSR	14
Obrázek 5: Spojenectví Gottwalda a Stalina.....	15
Obrázek 6: Plakát oslavující kolektivizaci.....	17
Obrázek 7: Záběr nástupiště na Hlavním nádraží v Praze.....	39
Obrázek 8: Záběr na černoušky v cestopisu Afrika I. – Z Maroka na Kilimandžáro.....	42
Obrázek 9: Miroslav Cikán.....	45
Obrázek 10: Václav Gajer.....	47
Obrázek 11: Jaroslav Mach.....	48
Obrázek 12: Propagandistický plakát kolektivizace.....	52
Obrázek 13: Místo, kde se odehrála střelba.....	66
Obrázek 14: Oběti babické střelby.....	67
Obrázek 15: Místo činu a oběti.....	67
Obrázek 16: Ladislav Malý.....	68
Obrázek 17: Z jednání KSČ.....	70
Obrázek 18: Babický případ na výstavě KSČ.....	71
Obrázek 19: Scéna mezi knězem a kapitánem.....	78
Obrázek 20: Scéna, kdy do domu vejdou útočníci.....	78
Obrázek 21: Zastřelení členové MNV	80
Obrázek 22: Záběr na schovávajícího se Tříšku.....	84
Obrázek 23: Záběr na harmonického Tříšku.....	86

SEZNAM ZKRATEK

IRO – International Refugee Organization

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Místní národní výbor

NCFE – National Committee for Free Europe

NV – Národní výbor

OSN – Organizace spojených národů

RSČ – Rada svobodného Československa

SNB – Sbor národní bezpečnosti

StB – Státní bezpečnost

ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Denisa Nedvědová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Filmová mystifikace 50. let 20. století

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 80

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 20

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 34

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Šindar